Poštarina plaćena u go[illegible]

BROJ 2. [illegible]IAČA 1934. GOD. LX.

M[illegible]

GLASI[illegible]

UREDILI: Dr. EDO LOV[illegible]
Dr. IVO POLITEO, [illegible]

Dr. Alfons Serec
sreski sudija
Gračac

SADRŽAJ:

Rooseveltov veliki eksperimenat, dr. Milobar Franjo, sveučilišni profesor u Zagrebu 49
O učešću laičkoga elementa u krivičnom pravosudju. Manzoni Ivan, septemvir u miru u Zagrebu . . . 60
Pravni lijekovi protiv rješenja suda, donesenoga po novom grpp. pogrješno u obliku presude umjesto u obliku zaključka i obratno, dr. Šantek Miroslav, tajnik stola sedmorice 63
Potpuna (§ 992. grpp.) ili djelomična (§ 495. grpp.) kontumacija u mandatnom mjeničnom i porabnom postupku, ako jedna ili druga stranka izostane od prvoga ročišta, određenoga za usmenu spornu raspravu? — dr. Muha Miroslav, apelacioni sudac u Zagrebu 67
Protestantsko bračno pravo u Bosni i Hercegovini, dr. Steinmetz Ivan, sudac okružnoga suda u Tuzli 71
Da li optuženik nakon meritornoga oslobođenja po prvostepenom sudu smije, da bude zadržan u istražnom zatvoru do rješenja izjavljene revizije? Tumačenje § 339. od. 2. k. p., dr. Bulić Ivan, odvjetnik u Splitu 82
Pravosuđe:
a) Gradjansko 84
b) Kazneno 89
c) Pomorsko 90
Društvene vijesti 91
Literatura 92
Svaštice 93
Poziv na redovitu godišnju glavnu skupštinu 96

Članovi Pravničkoga društva

ne zaboravite doći na

GLAVNU
GODIŠNJU SKUPŠTINU

u četvrtak, dne 22. ožujka 1934. u 6 sati

po podne

koja je objavljena još u 1-ome broju!

MJESEČNIK
GLASILO PRAVNIČKOGA DRUŠTVA

Uredili:

GOD. LX. VELJAČA — Dr. Edo Lovrić, kr. sveuč. prof. Dr. Ivo Politeo, odvjetnik — ZAGREB, 1934. BROJ 2.

Rooseveltov veliki eksperimenat

Piše dr. Milobar Franjo, sveuč. profesor u Zagrebu.

Uvod. — Veliki dogadjaji su u jednu ruku posljedica velikih uzroka, a u drugu ruku uzrok velikih posljedica. Cijeli skup ovoga razvoja može vremenito dulje potrajati i nekoliko generacija obuhvatiti. Pojedine generacije mogu promatrati samo pojedine faze, pojedine odlomke ovoga velikoga razvoja i smatrati ih za neku cjelinu, dok samo povjesničar može obuhvatiti cijeli razvoj i dobiti cijeli pregled. Navest ćemo samo jedan primjer, gdje je i hrvatski narod toliko krvi prolio, a za stvar, koja ga se ni malo nije ticala. Tko naime osim povjesničara znade, da su god. 1859. Franjo Josip I. i Napoleon III. kod Solferina završili borbu, koju su započeli 300 godina prije Karlo V. i francuski kralj Franjo I. za Milansku vojvodinu? Tako je minuli veliki svjetski rat posljedica mnogih bližih i daljih uzroka, ali u isti čas i ishodište i uzrok raznih bližih i daljih posljedica, koje ne osjećamo samo mi nego će ih još i naši unuci i praunuci doživjeti i preživjeti. Mi savremenici velikoga svjetskoga rata gledamo danas velike poratne pojave političke, ekonomske, financijalne, socijalne naravi. Mi kao savremenici dublje sve to osjećamo nego shvaćamo. Mi sudimo prema onoj »Post hoc ergo propter hoc«.

Ali kasniji povjesničari, koji će iz veće udaljenosti bolje obuhvatiti cjelinu, reći će — mislimo — da upravo najveće poratne pojave nisu posljedice samoga rata, da im nije rat uzročnik, nego da je rat samo pospješio dozrijevanje onoga ploda, kojemu je sjeme posijala »Velika revolucija« i njezin začetnik liberalni pokret sa liberalnom demokracijom, jer sàmo velike gradjevine bacaju velike sjene.

Uzmemo li u ruke povijest, zaludo ćemo tražiti premca devetnaestom stoljeću obzirom na napredak na političkom, gospodarskom, socijalnom i prirodoznanstvenom području. Sigurno je, da je i u prošlim stoljećima svijet malo po malo napredovao; ali u tako kratkom vremenu toliki skok nije niti jedno drugo stogodište napravilo. Devetnaesto stoljeće tako se izdiže i ističe nad predjašnjim stoljećima kao crkveni toranj nad okolnim kućicama.

Nastaje pitanje: zašto je devetnaesto stoljeće ovako natkrililo prijašna stoljeća? Zato, jer je ono imalo ono, čega prijašnja stoljeća nisu imala. Ono je imalo slobodu za sve individue, da razviju sve svoje umne i fizičke, moralne a i nemoralne sposobnosti. Ova sloboda stvorila je velike, monumentalne gradjevine na svim područjima. Velike gradjevine pokazuju svijetle strane, ali bacaju i velike sjene. Naši oci divili su se i slavili svijetle strane i radi toga pjevali ditirambe cijelom novom sistemu — demokraciji. Mi, savremena generacija, koji nismo osjetili neslobodu ancien-régimea, ne znamo pravo cijeniti stečevine, koje smo dobili sa demokracijom. Rodjeni u demokratskoj slobodi, smatramo ju kao nešto, što se samo po sebi razumije; kao nešto, što je bilo od vajkada i što će biti dovijeka. Zaboravljajući da su te svijetle strane plodovi pobjede demokracije, mi sada svraćamo svu svoju pažnju na tamnije plodove demokracije, pa udaramo na samu demokraciju, jer u svojoj kratkovidnosti ne opažamo, da uzvišene ideje demokracije nisu krive, ako su ih neiskusni ljudi u nedotjeranim, manjkavim, dapače pogrješnim formama inkarnirali. Oni, koji slijepo i poprijeko udaraju na demokraciju, zaboravljaju, da ona sadržaje tri velike ideje: sakrosanktnost prirodnih prava čovjeka, političkih prava gradjanina i suverenih prava naroda. Prva ideja stvara iz roba čovjeka, druga iz čovjeka narod, a treća volju, po kojoj hoće narod odnosno gradjani da budu vodjeni k blagostanju i zadovoljstvu. Ako ove ideje nisu našle odmah kod prvoga pokusa oživotvorenja najuspjeliju formu, tko će razborit radi toga same ideje, samu demokraciju obarati? Tko bi tako postupao, naličio bi onoj bezglavoj reduši u priči, koja je dukate bacila na smetište, jer su bili zavezani u jednu otrcanu zamazanu krpu. Ona je dakle bacila i zlato na smetište, samo da se riješi zamazane krpe. A da je imala i mrvu soli u glavi, ona bi bacila samo otrcanu krpu, a zlato bi povezala u čistu maramu, kada već voli čistoću.

Liberalci su napravili prvi pokus sa realizovanjem demokratskih ideja stvaranjem »Parlamentarne demokracije« ili »Parlamentarne države«. Oni su u toj državi oživotvorili sve tri velike ideje demokracije, ali manjkavo ili — moglo bi se reći i — pogrješno. U toj formi države sve je izgradjeno na hipertrofiji individualizma, na preširokoj slobodi individua. Posljedica toga je bila: na političkom polju — diktatura strančarstva, a na području gospodarstva — diktatura kapitalizma. Diktatura strančarstva i diktatura kapitalizma izazvale su reakciju, revolte i revolucije u demokratskim državama. Ali oni, koji ustaju protiv ovih diktatura, zato ne moraju obarati i demokraciju i njene velike ideje. Oni se bore protiv hipertrofije individualizma, a ne protiv individualizma uopće, jer bi ovo potonje bilo i značilo priupadanje u ancien-regime; uništavanje individualizma znači stvaranje hipertrofije kolektivizma, znači boljševizam u ekonomskom, a despotizam u političkom pogledu. Ovakove reakcije protiv diktature

partizanstva ili diktature kapitalizma, koje ipak ostaju na osnovci demokracije, jesu: talijanski fašizam, njemački hitlerizam, austrijski fašizam, te rooseveltizam u USA (Unija Sjev. Amerike, ili kako se sami nazivaju United States of America). Razlika je izmedju rooseveltizma i europskih fašističkih država ta, da je ta reakcija u europskim državama bila uperena u prvom redu protiv diktature partizanstva, dakle politička; dočim je u USA ta reakcija u prvom redu gospodarskoga značaja. Sve ove četiri revolucije, ma koliko se komu činile različite, imadu ipak isti uzrok, isto sredstvo i isti cilj. Uzrok im je hipertrofija individualizma, sredstvo im je diktatura ekzekutive (prolazna), a cilj im je stvaranje nove forme demokracije, gdje ne će biti hipertrofije individualizma niti na političkom polju (diktatura strančarstva, parlamentarne većine), niti diktatura kapitalizma na gospodarskom području, nego neko ravnovesje pod nadzorom ekzekutive i uz zaštitu potrošača — sve pod nadzorom pojačane ekzekutive.

Kod ove četiri revolucije možemo opaziti još ovu zanimljivu pojavu: Ondje, gdje se je digla reakcija protiv diktature parlamentarizma (partizanstva) kao u Italiji, Njemačkoj, Austriji (a doći će po malo i druge demokratske zemlje na red), ide se ne samo za tim, da se otstrani ta vrst diktature, nego se polazi i na gospodarsko područje na otstranjenje kapitalizmove diktature pomoću korporativnosti, staleža i sličnoga. A ondje, gdje se diže revolta na gospodarskom području (kao u USA), ide se za tim, da se ta reakcija proširi i na političko područje. To je logički nexus. Radi se o pobijanju, odstranjenju hipertrofije individualizma. A kada se je započelo na jednom polju, prelazi se i na drugo, da i ondje ne smeta.

Za rata i poslije rata je hipertrofija individualizma, posijana već pri stvaranju parlamentarne demokracije, silno porasla i na političkom i ekonomsko-financijalnom području. Rat je oborio srednjoeuropske konstitucionalne monarhije i doveo do konačne pobjede parlamentarnu demokraciju sa cijelim njezinim porocima, naročito strančarstvom. A ratna proizvodnja i ratni izdaci silno su ojačali industrijalni i financijalni kapitalizam. Ako se k tomu uzme u obzir, da si je kapitalizam znao pribaviti toliki upliv i na parlamentarizam, da su narodi u parlamentarnim demokracijama upravo preko parlamenta dospjeli, tako rekući, u kapitalizmov jaram, onda nije čudo, ako se doskora počela javljati reakcija i protiv kapitalizma i parlamentarizma. Samo ove reakcije, ove najnovije revolucije ne smiju prekoračiti granicu i upasti u drugu skrajnost. Ovim novim reakcijama ne smije biti svrha skučiti (ugnjesti) individualizam (boljševizam) nego samo otstraniti njegovu hipertrofiju. Ne smije se otstraniti parlamenat nego njegova diktatura. Ne smije se razoriti kapital nego njegova diktatura. Ono prvo će se postići, ako se u dvim posljednjim slučajima stvori ravnovesje. Drugo će se postići, ako se parlamentu oduzme iz ruke vlada (i preda glavaru države), ali mu se (parlamentu) zato dade odgovarajući i uspješan nad-

zor. A ono treće će se postići, ako se svim čimbenicima proizvodnje (zemljište, kapital i rad) omogući, da kooperativno svoje interese zaštite i unaprede.

Liberalci, koji su prvi stvarali demokraciju, nisu imali ona iskustva, koja mi imamo danas. Ali oni su stvorili monumentalnu gradjevinu, na kojoj nove revolucije treba samo da u nutrašnjosti naprave neke izmjene na temelju stečenog iskustva. Ali mnogi misle, da je parlamentarna demokracija jedna jedina forma demokracije; jer ne znadu, da osim ove forme demokracije može imati još i drugih i zgodnijih forma,* to oni izjavljuju, da se bore protiv demokracije uopće.

Protiv raspojasanosti individualizma se je digla u Europi reakcija u ekonomskom području vrlo rano: Socijalizam, etička škola, neoliberalizam, socijalnopolitički pokret i socijalna politika postaviše čvrste bedeme njegovoj samovolji. Ali Sjev. Amer. Unija (USA) je ostala domena nesmetanoga ispoljavanja klasičnoga laissez faire laissez passer — sve evo do sadanjega predsjednika Roosevelta. Mnogo štošta, što se u Europi smatra već od pol stoljeća kao obična sama po sebi razumljiva stvar, tek je lani uvedeno po Rooseveltu u USA.

N. pr. da se radnici mogu organizovati, da mogu uglavljivati kolektivne ugovore i t. d. Jest, juristički bili su radnici ravnopravni poslodavcima i oni su se mogli i smjeli organizovati kao i poslodavci; ali organizovane radnike poslodavci nisu primali u posao ili su ih otpuštali, ako nisu istupili iz organizacije. I štrajkovati su smjeli radnici, ali ih je poslodavac mogao otpustiti zato. A ako su se digli, da silom umekšaju poslodavce, onda su ovi radnike umekšali sa mitraljezama.

Kada je kapitalizam potpuno zavladao na ekonomskom polju, onda je pružio svoje polipske trakove i na područje javnoga prava: na područje uprave, zakonodavstva, dapače i sudstva. Ja sam pred 3—4 godine u našem »Mjesečniku« citirao lorda Bryce-a (»Modern Democracies«), koji to prikazuje, pa to ne trebamo ponovno dokazivati. A sva vanjska ekspanzivna politika USA zadnja 3—4 desetljeća dokazuje, da su vlade USA i njezini pretsjednici bili naprosto izvršni organi, izvršitelji grabežljive kapitalističke oligarhije Sjev. Am. Unije.

Kuba, Filipini, srednjo- i južno američke, naročito manje, države teško su to osjetile na vlastitoj koži. Ali što je u najnovije vrijeme američki kapitalizam potkožilo i njegova krila i izvan granica USA, na Europu, pa i cijeli ostali svijet rasprostrlo, to je bio veliki svjetski rat. Ta to je bio »dobar posao« za američki kapitalizam. Ali nadasve ojačao je financijalni, novčani — jasnije govoreć — zlatni medjunarodni kapitalizam. Neka se sada sjete naši čitatelji riječi njemačkoga velekapitaliste i ministra Rathenau-a (umoren 1922 od njemačkih antisemitskih nacionalista). Te smo riječi već naveli doslovno u našim prijašnjim člancima, pa zato nije nužno, da ih ponovno navodimo, nego će dostajati, da ponovimo smisao. Rathenau je rekao,

* U svojim člancima u »Mjesečniku« karakterizovao sam parlamentarnu demokraciju kao »disekvilibriranu demokraciju«, od koje je ispravnija »quasi-ekvilibrirana demokracija«, a još savršenija» equilibrirana demokracija«.

da se je tečajem jednoga čovječjega vijeka (im Laufe eines Menschenalters) stvorila internacionalna oligarhija od neko tri stotine ljudi, koji se svi medjusobno osobno poznadu, koji se pomnim izborom na vodeća mjesta postavljaju, i koji sa ekonomskom sudbinom svijeta odlučuju. I ovaj kapital je bio najuplivniji čimbenik, kako u raznim drugim zemljama, tako osobito u USA.

Mnogi drže, da su politika i manevri ove nevidljive svjetske velevlasti bili jedan od najjačih uzročnika svjetske gospodarske krize; da su manevri ovoga medjunarodnoga kapitalizma prisilili Francusku da stabilizuje franak na 1/5 (na jednoj petini) njegove predratne vrijednosti; da su isti manevri prisilili Englesku, da napusti zlatnu valutu (1931), pa doskora i USA da udari istim putem (1933.).

Predsjednik Hoovera stupio je na vladu, kada se je napredovanje narodnoga gospodarstva u USA nalazilo na zenitu, a kada je odlazio, srozalo se je to gospodarstvo do ruba propasti, na dohvat ekonomske i socijalne revolucije. I sada u ovom kritičnom času izbacuje genij američkoga naroda jednoga titana na pozornicu, koji će ne samo da zaustavi dalje kotrljanje u ponor, u revoluciju, nego koji hoće da na nekim novim temeljima uspostavi gospodarstvo i društvo: koji hoće ne samo da suzbije hipertrofiju individualizma na gospodarskom i političkom polju, nego da ga upravo svlada i potčini državi; koji hoće da dosada svemoćnoga gospodara u USA, financijalni i industrijalni kapitalizam podvrgne nadzoru i uredjenju države! To je strahota, prava revolucija odozgo u očima ortodoksnih ekonomista i medjonarodnoga kapitala. Pa odatle navale na Roosevelta ne samo kod kuće nego po cijelom svijetu od strane medjunarodnoga kapitalizma.

Danas cijeli svijet upire oči u gigantski pokus Rooseveltov, jer si on nije postavio za zadaću samo to, da otstrani krizu u svojoj domovini, nego da uvede reforme, koje otvaraju put izravnoj intervenciji države u narodno gospodarstvo, uvadjajući nadzor i red u novčarstvo i proizvodnju.

Rooseveltov rad još nije ni iz daleka završen. Ta na 4. ožujka t. g. navršit će se tek prva godina, što je započeo. Ali u toj jednoj godini je on razvio toliku radinost, toliko je toga učinio, a i postigao, da mnogi misle, da će već biti pri kraju. Ali kod Roosevelta nikada se ne zna, što dalje slijedi, jer on nikada ne razlaže i ne otkriva svoj cijeli plan i program, nego iznosi točku po točku, svako u svoje vrijeme, i tada je, i to što manje, govora, samo o toj tački. Sve navale na njega ne djeluju, kao da nema živaca. Mirno, sigurno i nepokolebivo, uvijek dobre volje i humora, katkada i ujedljivosti za bankare i »Industrikapitäne«, kroči on dalje svojim putem prema odredjenom cilju. Svaki čas traži od kongresa (doljne kuće) i senata nove ovlasti. Parlamenat mu ih daje, a iza toga novinstvo se pita: »A kako i u što će on upotrijebiti tu vlast?« Pa odgovara: »To ne zna ni senat, ni kongres, nego samo Bog na nebu i pretsjednik (Roosevelt) na zemlji.«

Nastojat ćemo čitateljima prikazati što kraće, što i kako je do sada Roosevelt radio. A da čitatelji uzmognu bolje shvatiti i sa više

interesa pratiti njegov dosadanji i budući rad, dali smo ovaj uvodni pregled.

Stanje u USA prije nastupa Roosevelta. — Po svršetku svjetskoga rata najprije je buknula velika novčana i gospodarska kriza, naravski, u pobijedjenim zemljama. Ali doskora je zahvatila i zemlje pobjediteljice. Dne 5. srpnja 1932. dala su 42 engleska sveučilišna profesora ekonomista zajedničku izjavu, koja glasi ovako: »Razvoj krize sveudilj potvrdjuje nazor, da je najozbiljnije zlo, od kojega sada trpimo, veliki pad cijena u veletrgovini kroz zadnje dvije i pol godine« (... that the most serious evil from which we are now suffering is the great fall in wholesale prices of the last two and a half years« The Times 5/VII—32). U američkoj Uniji bila je ova godina zadnja godina Hooverove vlade. Ovakove godine, gdje se u mjesecu studenom bira pretsjednik republike, bile su u USA od vajkada godine izborne groznice. Izborne agitacije su običavale sve druge poslove potisnuti u pozadinu. Pa ipak je već na početku ove godine (1932.) kriza zahvatila toliki zamah, da se je već u svibnju iste godine sa strahom raspravljalo o pitanju, kako će se preturiti zima sa kojih dvanaest milijuna neuposlenoga radništva, te se usprkos izborne groznice iznosili i pretresali razni prijedlozi remedija i sanacije. Uzduž i popreko Unije valjale su se stotine hiljada neuposlenoga radništva, muževa, žena i djece, po cestama od grada do grada, od sela do sela, tražeći posla, kruha i krova. Veliki industrijalni gradovi kao New-York, Chicago, Detroit, javljaju, da su iscrpli svoja vrela potpora i mole pomoć. — »Grad za gradom javlja o sadanjoj bijedi i upozoruje, da će doći i još gore« (city alter city send out word of present distress aud warnig of worse to come) javlja dopisnik »Times-ov« svome listu 3/5—932 iz Washingtona. Ali to još nije bilo sve zlo. Još koncem istoga mjeseca (31. 5.) javlja dopisnik »Timesu« (od 1/6—932), da je taj dan oko podne pretsjednik Hoover neočekivan i nenajavljen došao u senat, da tu najavi sumornim i reskim glasom, da ga se gotovo nije čulo na novinarskoj galeriji (In a tired, frait voice), da se je u malo zadnjih dana razvila teška nevolja. To jest, da je skroz neopravdano učinjena navala na američki dolar od strane vanjskih zemalja u tolikoj mjeri, da danas naš dolar trpi gubitak na svjetskom tržištu usprkos našega narodnoga bogatstva, neiscrpljivih vrela i neprispodobivih zlatnih rezerva (an emergency has developed in the last few days... entirely unjustified run upon the American dollar from foreign countries... today, despite our national wealth and recources and unparalleled gold reservcs, our dollar stands at a discount in the markets of the world).

A tko je to bio, tko se je usudio napasti ovakovoga, zlatom oklopljenoga, orijaša, kaošto je to bio Unijin dolar, pa ga »u malo dana« još k tomu natjerati u stisku? To je eto bila prva navala onoga medjunarodnoga špekulantskoga kratkoročnoga kapitala« (short-term capital), koji je par mjeseci prije toga utukao zlatnn valutu u Britanskom imperiju, a o kome piše Hans Fürstenberg, vlasnik »Berliner Handels-

gesellschaft-a« u »N. Fr. Presse od 20/VII—932, pod naslovom »Gefahren für das Gold« slijedeće: »Die internationalen Kurzgeldpozitionen, die nach zuverlässigen Schätzungen nicht weit von fünfzig Mililarden Reichsmark entfernt waren, und nichts mehr mit dem üblichen Spitzenausgleich an den Goldmärkten zu tun hatten (dakle prosto spekulantski kapital), kamen ja, wie wir wissen, im Sommer vorigen Jahres (1931) in Bewegung und verschütteten grosse Teile unserer Geldsysteme. Führende Wahrungen wurden zur Abkehr vom Goldstandard gezwungen (Engleska u novembru 1931). Andere wiederum wurden nur mit Massnahmen von bihser unbekannter Tregweite mühselig auf der alten Parität gehalten und blieben ständig neu gefährdet«. Ovo potonje se odnosi u prvom redu na USA, na koju se je oborio ovaj kapital poslije Engleske, koju je za neko četvrt godine navala prisilio, da napusti zlatnu valutu.

Ovo je bio alarmni znak (za one koji se »u pismo razumiju«), da je prava oluja, uragan, tornado u skorom izgledu, i da će kriza svoj vrhunac postići, kada zahvati bankarstvo i novčarstvo. Za sada (t. j. u prvom polugoištu 1932) kriza je zahvatila agrarstvo i industriju. Nu to još nije djelovalo na bankarstvo u ovaj čas. Tečajem minulih godina napretka nagomilale su se orijaške svote uložaka u bankama. Počam od bogatuna industrijalca, pa do zadnjega uposlenoga radnika sve je imalo uštednja, uložaka. Svoje uloške počeli su vaditi najprije neuposleni radnici i drugi mali ljudi. Ali svi ovi, ma da su do zadnje pare povadili svoje uloške, ne bi bili poremetili normalni bankovni život, jer dok bi na jednoj strani nestajali ulošci na drugoj bi strani priticali od strane poduzetnika, koji bi svoje prometne glavnice (Betriebskapital) ulagali u banke, da im kod kuće ne leži mrtav kapital, nakon što su svoje poduzeće smanjili ili obustavili, te radništvo stegnuli ili sasvim otpustili. A osim toga bi se ti ulošci isplaćivali u papiru.

Sasvim drugačije stoji stvar sa navalama kratkoročnoga kapitala na valutu. Ovaj navaljuje poput tigra, koji zaskoči svoju žrtvu, pa joj najprije pregrize hrptenjaču. Ovaj kapital obara se naime na samo zlatno pokriće, na zlatne rezerve. Time on pregrize materijalnu i moralnu hrptenjaču novčanomu sustavu: odnese mu metalnu podlogu i utuče mu vjeresiju.

U času, o kojem ovdje govorimo, naime u svibnju 1932. ova briga i bojazan još nije tištila Amerikance. U taj čas bila je najveća briga i pogibeli ona golema vojska neuposlenoga radništva. Ova bankarska kriza onaj tornado je započeo pravo istom u vrijeme »interregnuma«, — u vrijeme, kada USA ima u isti čas dva pretsjednika i — ni jednoga. Pretsjednik se u USA naime bira u mjesecu studenom, a službu nastupa u ožujku slijedeće godine. Tada odilazeći pretsjednik ne usudjuje se stvarati dalekosežne odluke, da ne bi prejudicirao politici svoga nasljednika. Novo izabrani predsjednik pak ne ima još prava, da ureduje. U ovo dakle vrijeme započela je bankarska kriza. Oni okatiji ljudi opazili su, da USA ide u susret onoj kobi, koja je pred

nekoliko mjeseci zadesila Englesku, koja je bila prisiljena, da napusti zlatnu valutu. To su oni industrijalni krugovi, koji bi inače bili nosili svoj prometni kapital u banke. Ali sada videći što se sprema, ne samo da nisu nosili svoje kapitale u banke, nego su ih naprotiv pretvarali u zlato i kod kuće spravljali. Istina, i činjenica je bila, da je USA imala još tolike goleme pričuve zlata, da i u času najveće bankarske krize, kada je 8.500 banaka bilo prisiljeno zatvoriti šaltere, kada je od 48 država u USA morala 31 proglasiti moratorij — da još ni onda nije bio uzdrman niti novčani sustav ni vjeresija USA. Ali se je moglo predvidjeti, da će se to s vremenom t. j. u blizoj budućnosti dogoditi, ako se još za vremena ne nadje ustuk.

Kriza je dakle u USA dostigla zadnju fazu razvoja, kada se pridružila krizi u agrarstvu i industriji još i kriza u bankarstvu. Sa dvije strane udarilo se na zlatnu pričuvu: kod kuće i iz vana. Kod kuće ulagači traže zlato mjesto papira, a iz Europe (kratkoročni kapital!) traži takodjer samo zlato. Čim se je više približavao dan Rooseveltova nastupa (4. III. 1933.), tim je navala na banke i njihove zlatne pričuve postajala žešća. Nemogući banke udovoljiti ulagačima, zatvaraju vrata. traže moratorije ili pomoć kod države. Te navale na banke i povlačenje zlata u inozemstvo osobito se pojačalo u veljači, zadnjem mjesecu Hooverove vlade. Na sam dan Rooseveltove inštalacije (4. III. 1933.) u skoro 40 država (od 48) banke su ili posvemašno ili djelomično obustavile poslovanje. Dan pak prije povučeno je za Europu — u taj jedini dan — skoro 110 milijuna dolara (109,700.000), ne računajući prijašnje izvoze. Efektne i robne burze se zatvarahu poput banaka, zlato izčezavaše kao voda u pijesku piše dopisnik »Timesov« (gold disappered like water into sand). Panika je obuzela cijelu Uniju. Sve je obuzeo strah, da je pred vratima ekonomski i financijalni slom i — socijalna revolucija, kakove Amerika još nije vidjela. Tako je eto izgledala slika USA, kada je Roosevelt zasjeo predsjedničku stolicu.

Roosevelt je bio prije, nego je postao predsjednik, sedam godina guverner države New-York, gdje si je stekao glas izvrsnoga upravnika. Ta okolnost, pa nadošla ekonomska kriza, koju se je — per nefas — pripisivalo Hooveru, učini, da je Roosevelt bio izabran ogromnom većinom. On je doduše u svojim izbornim govorima isticao neki »Novi red« (New Deal), koji da kani uvesti. Ali nitko na svijetu (a najmanje njegovi oduševljeni pristaše) nije znao, što sve pod tim misli Roosevelt, jer on voli govoriti u općenitim frazama. Zato bi se moglo uzeti. da je izbor pao na Roosevelta ne toliko iz ljubavi prema njemu nego iz nepovjerenja i mržnje na Hoovera. Široki slojevi su mrzili Hoovera i njegove ministre Mellona, Davisa i t. d., koji su svi bili gavani, kao eksponente kapitalizma. Zato je ogromni broj glasovao više radi toga, da dade oduška ovoj mržnji, nego li da izjavi oduševljenje za Roosevelta. Svijet nije još za izbora smatrao Roosevelta za Messiju, pa je sa strahom gledao, što i kako će Roosevelt poraditi, da odvrati silne pogibelji, koje su zaprijetile. Ali je zato od prvoga dana, kada je zasjeo na predsjedničko mjesto, razvio, u potpunom smislu riječi, takovu

djelatnost, punu neustrašive energije, nepokolbive samosvijesti i ustrajnosti u provadjanju jednoga već od prije izgradjenoga programa, da je jedne oduševio do paroksima, a drugima zatjerao strah do u kosti. Nama Europejcima, koji smo se već privikli, da gledamo na fašizam, hitlerizam, dapače i sam boljševizam kao neku normalnost, nama se rooseveltizam ne bi pričinjao odviše radikalan. Ali USA je bila zemlja onako manchesterskoga mentaliteta sve evo do Rooseveltove ere, kakova je bila Engleska od konca XVIII. pa do tridesetih godina XIX. stoljeća. Engleska već sto godina nije onakova, kakova je USA bila do pred godinu dana. I zato se Rooseveltov program pričinja američkoj kapitalističkoj buržoaziji revolucionarnim, gotovo bljševističkim, dok bi ga mi smatrali tek neoliberalističkim, ili socijalnoreformističkim. I zato se ne trebamo čuditi, ako američki manchesterlije smatraju Rosevelta pravim revolucionarcem. Ali je malo teže razumjeti, da s ovima u isti rog pušu i mnogi Englezi i drugi Europejci. No sjetimo li se, da je Roosevelt očepio i izazvao internacionalne bankare, zlato valutaše, ortodoksne ekonomiste i njihovo bezbrojno novinstvo, onda si možemo protumačiti netom spmenutu nedosljednost. Tako dopisnik »Timesa« (od 6. II. 1934. fin.-komerc. prilog str. XIX) veli, da izbori u studenom 1933. (izbor predsjednika) nisu samo otpuhnuli sa vlasti jednu političku stranku, nego da su otvorili jednu ekonomsku revoluciju i to »jednu od najčudnijih revolucija, što ih je ikada svijet vidio«. Ovo je jako pretjerano kaošto i ovo, što slijedi: »... izbornici nisu tražili u izborima revoluciju nego reformu; oni nisu tražili nikakvu novu formu vlade, niti kakov novi ekonomski sistem, nego jedino nešto snažniju uporabu postojeće vlasti«. Čudno je, da dopisnik znade i sa niječne i sa jesne strane sve, što su izbornici htjeli i što nisu htjeli, premda okruglo 15 redaka prije toga piše »masa naroda... je bila potpuno neupućena (the mass of the people... was entirely inadvertent). Ali isti dopisnik imade ipak pravo, kad veli, da je ovo »tako čudnovata revolucija kakove svijet još nije vidio«, jer to uopće niti nije nikakva revolucija, niti po formi niti po sadržaju, nego jedino po subjektivnom o s j e ć a j u američkih manchesterlija. Ta Roosevelt ništa ne čini protuustavno i nezakonitim sredstvima. On je sam došao na vlast na najustavniji način, a kasnije, štogod čini i provadja, čini uz sudjelovanje Senata i Kongresa (parlamenta) stvaranjem novih zakona. Ali s druge strane stoji i to, da Roosevelt ne bi mogao provadjati svoj »New Deal«, novi red, novu politiku bez i z v a n r e d n i h ovlasti. Te izvanredne ovlasti ne bi bio dobio od parlamenta, da se zemlja nije nalazila u izvanrednim, kritičnim prilikama.

Rooseveltov »New Deal« — Novi red. — Roosevelt je već u svojim izbornim govorima počeo govoriti i nagoviještati svoju novu politiku, novi program, novi red »New Deal«. Od tada je već prošla cijela godina dana, a on još nije rekao, što sve pod tim misli. On već godinu dana kao predsjednik oživotvorava svoj »Novi red«, ali još do danas nitko ne zna, što će konačno biti taj »New Deal« i što će iz njega biti. Taj »New Deal« je nekakva trakavica bez kraja, nekakov pro-

gram sa bezbroj točaka, za oživotvorenje kojih treba bezbroj novih izvanrednih ovlasti, novih zakona. Još nikada nije Roosevelt izrekao svoj cijeli program, osim možda u tako općenitim frazama, koje ništa konkretna ne kažu. On samo iznaša redom jednu točku za drugom i traži od parlamenta specijalne ovlasti, specijalne zakone. A parlamenat i zastupnička kuća i senat poslušno glasuje, jer je javnost, jer su mase uz Roosevelta, koji je postao njihov idol. Parlamenat glasuje poput mašine nove zakone, nove ovlasti predsjedniku, pa se često tek naknadno i tek u poluglasu pita: »A kako i u što će predsjednik tu novu ovlast upotrijebiti!!«

Kako je Roosevelt došao do tolikoga povjerenja, da mu sada parlamenat i javnost svaki dan nove mjenice prihvaća ili istekle — ako on to zaželi — bez prigovora produljuje? Sigurno zato, jer je odmah na početku znao učiniti nešto veliko, što njegov predčasnik nije umio. Tako se je doista i dogodilo?

Dogodilo se nešta kao u poznatoj priči o Kolumbovom jajetu. One prve velike i energične poteze, kojima je Roosevelt za ciglih par dana suzbio paniku i povratio nadu, mogao je i Hoover provesti. Ali Hoover to nije učinio, jer je mislio, da bi zato morao tražiti od parlamenta posebne ovlasti — posebne zakone. Ali nije bilo vremena, da se to raspravi u obadvije kuće parlamenta, a bez toga nije se moglo zakonito ništa učiniti. Ali Roosevelt je pokazao na vrlo jednostavan način, da se može vrlo mnogo učiniti za prvi čas i za prvu nuždu. To opet dokazuje, da je Roosevelt već prije, nego je bio izabran, imao vrlo dobro promišljenu osnovu. On je te prve poteze učinio bez pitanja parlamenta na najveće začudjenje i iznenadjenje parlamentarnoga svijeta, pa uza sve to sazvao je parlamenat na izvanredno zasjedanje. A kada se je parlamenat sastao, Roosevelt mu je pokazao, da su ti njegovi prvi, izvanredni, potezi, kojima je spasio zdvojan položaj sve bez parlamenta i njegove ovlasti, bili takodjer zakoniti. On je ispuknuo naime iz debele prašine izvanredne ovlasti, koje je parlamenat u vrijeme rata dao ondašnjemu predsjedniku Unije (Wilsonu), a koje ovlasti iz nepažnje parlamentove nisu nikada bile formalno dokinute, nego su bile nakon rata pale u zaborav. Na temelju ovih starih Wilsonovih ovlasti stane Roosevelt uredovati s mjesta, čim je nastupio službu dne 4. III. 1933. Isti dan je izdao zabranu izvažanja zlata iz zemlje; oslobodio banke dužnosti, da davaju zlatni novac za papirni, te zapovijedio četiridnevno zatvorenje svih banaka. Ova ovlast je svršavala na 9. III. Za ovaj isti dan sazove Roosevelt parlamenat na izvanredno zasjedanje, te mu odmah predloži na uzakonjenje izvanredni bankovni zakon za nuždu (Emergency Bank Act), po kojem mu se davaju upravo diktatorske ovlasti nad bankama za cijelo vrijeme, dok traje nužda. Rooseveltov prijedlog postane zakonom isti dan. A u noći istoga datuma proglasi na temelju toga novoga zakona produženje zatvorenja banaka na neodredjeno vrijeme; odgodi zaporke, kojima se je ograničivala vjeresija i izdavanje novčanica notnim bankama. Na 12. III. drži na radiju govor, u kojem kratko, jednostavno, popularno tumači, što je

sve od svoga nastupa pred osam dana učinio; zašto je to učinio i što kani u najbližoj budućnosti učiniti. On najavi, da će sutradan sve notne banke otvoriti normalno svoje poslovanje, a na 15. III. da će i burze nastaviti svoje djelovanje. Kroz to vrijeme je Roosevelt prisilio nesolidne banke, da likvidiraju, a solidne banke usposobio nužnom pomoći, da nastave rad; izdao je naredbe za zaštitu ulagača; odredio je da novi zlatni ulozi moraju stajati ulagačima na raspolaganje u svako vrijeme. Posljedice tih Rooseveltovih odredaba su bile blagotvorne. U kratko vrijeme od desetak dana bila je bankovna kriza svladana. Banke stadoše normalno raditi, a zlato se vraća opet u banke, nakon što je minuloga mjeseca glavom bez obzira bježalo i sakrivalo se u najtamnije kutove. Mjesto panike i straha pred katastrofom i nedoglednim posljedicama iste, zavlada oduševljenje, jer se je poslije zdvojnosti povratila nada i neograničeno povjerenje u novoga predsjednika, koji će sve spasiti.

Čim je predsjednik Roosevelt uklonio najopasniju, bankovnu krizu, obrati pažnju agrarcima i neuposlenom radništvu, te koruptivnoj rastrošnosti kod mirovina, veteranskih potpora i suvišnoga činovništva. Cijeli mjesec ožujak imaju Kongres i Senat pune ruke posla, uzakonjujući razne predsjednikove prijedloge, kojima mu se podjeljuju specijalne ovlasti, da sve to sanira. Kada je u ožujku dobio sve te ovlasti, usudi se u travnju da započne dirati i u preopasno stršenovo gnijezdo; da izaziva onaj strašni, premoćni internacionalni kratkoročni kapital. Kao prvi korak u tom smjeru proglasi predsjednik 19. IV. n a p u š t a n j e z l a t n e v a l u t e. Ovo je bilo veliko iznenadjenje i za cijeli vanjski svijet i za financijalne krugove u USA. Za vanjski svijet je to bilo neočekivanc zato, jer se je znalo, da USA nije bila na to prisiljena kao Engleska 1931. Ta USA je imala toliko zlatne zalihe, da je mogla još izdati za 3—4 milijarde papirnoga novca. A za domaće financijske krugove je bilo iznenadjenje zato, što je bila akutna kriza otklonjena, pa se je sada moglo opet preći na prijašnje normalno — kako oni »normalno« shvaćaju — stanje i na stare metode. Ali tu je bio na okupu parlamenat. A ogromna većina parlamentaraca je dolazila iz onih širokih krugova izbornika, koji su vjerovali i osjećali, da je pad cijena surovina i agrarnih proizvoda uzrok krize i da se to stanje može popraviti jedino tako, da se proizvodima cijena digne, odnosno novcu cijena snizi. To pak da je moguće jedino što bržom inflacijom, a tomu je bila na putu zlatna valuta. Sada stadoše nicati razni prijedlozi iz samoga parlamenta u smjeru inflacije. Tako na 17. IV. bude iznesen prijedlog u Senatu, da se remonetizuje srebro u relaciji spram zlata — unca zlata = 16 unci srebra. Pri glasovanju je ovaj prijedlog doduše pao sa 10 glasova. Ali oni, koji su glasovali protiv njega izjaviše, da su to učinili samo zato, da ne vežu Rooseveltu ruke. Na to je dva dana kasnije proglašeno napuštanje zlatne valute. Ali time nije prestala navala parlamenta u smjeru inflacije. Baš protivno. Sada je parlamenat držao, da je uklonjena glavna zapreka inflaciji, pa je prigodom rasprave o zakonu za pomoć seljaštvu

(Farm Relief Bill) umetnuo glasoviti dodatak senatora Thomas-a, po kojem su širom otvorena sva vrata do inflacije. Predsjednik je u ovom zakonskom prijedlogu zatražio, da se dozvoli izdavanje bankovnih nota do visine od tri milijarde dolara. A taj amandement mu dozvoljava ne samo to, nego da može u istoj visini izdati još i državnih nepokritih nota (greenbacks); da može sniziti dolar na polovicu zlatne vrijednosti; da može uvesti bimetalističku valutu; da može primiti do 200 milijuna dolara srebra u ime otplate ratnih dugova. Roosevelt je sankcionirao ovaj zakonski prijedlog zato, jer mu je davao ovlaštenje, da to može (permisivni Bill), a ne da mora (mandatarni Bill) tako učiniti. Sada je to postalo zakonom, kojim je predsjednik dobio svake vrste oružja za uvodjenje inflacije. Sada je sav svijet i kod kuće i u inozemstvu napetih živaca isčekivao, kojim će putem udariti predsjednik Roosevelt. Nastala je velika neizvjesnost, tko će koga voditi: predsjednik parlamenat ili parlamenat predsjednika; da li je parlamenat sa svojim amandmentom ujarmio predsjednika ili predsjednik nadmudrio parlamenat, prihvativši sve parlamentove želje, da tako odvrati parlamenat od imperativnih zaključaka. Ali Roosevelt je šutio. I nitko nije znao, što on namjerava poslije dokinuća zlatne valute, i prihvata ovoga zakona, sa Thomas-ovim »Inflacionističkim amendementom«. Financijalni, industrijalni i komercijalni krugovi stoje u neizvjesnosti, kakova će biti sada cijena američkom dolaru, kakav odnošaj spram zlatnih valuta Europe, kakav spram engl. funte (papirne valute). Svi isčekuju Rooseveltovu odluku, neku stabilizaciju — a Roosevelt šuti i šuti skoro godinu dana ili tek katkada spomene svoj »Commodity dollar«, koji će imati kroz generacije jednaku kupovnu i plaćevnu snagu.

(Nastavit će se)

O učešću laičkoga elementa u krivičnom pravosudju

Napisao Manzoni Ivan, septemvir u m. u Zagrebu.

Jedan od predmeta rasprave na kongresu slavenskih pravnika u Bratislavi u jeseni prošle godine imalo je biti pitanje, ima li se dopustiti učestvovanje laičkoga elementa u krivičnom (kaznenom) sudovanju, ili drugim riječima, ima li se u kaznenom sudovanju — kod stanovitih slučajeva — uvesti porota, koja posluje gotovo u svim evropskim državama.

U »Mjesečniku« hrvatskog pravničkog društva u Zagrebu br. 8. od mjeseca kolovoza 1933. ima na str. 340—343 članak o tom pitanju, iz kojega se razabira, da je koreferent za to pitanje bio vijećnik stola sedmorice u Zagrebu i honorarni sveučilišni nastavnik dr. Henigsberg Lav, koji u tom članku iznosi rezoluciju, koju kani predložiti rečenom kongresu.

U toj rezoluciji gosp. koreferent zabacuje uvedenje porote i ni manje ni više preporuča »prizivanje stručno vaspitanoga laika u sam sastav suda s pravima i dužnostima člana presudnoga suda«.

Moram priznati, da je ne samo mene nego mnoge odlične pravnike taj prijedlog, da ne rečem drugo, razočarao i do skrajnosti iznenadio.

Do sada nismo još čuli, kakovo je stanovište zauzeo kongres u Bratislavi u tom pitanju, ali bez obzira na to držimo, da je taj prijedlog takove vrste, da gotovo i ne podnosi stručnu kritiku.

Ma što se reklo protiv porote, ona je takova institucija u kaznenom sudovanju, koja je vanredno dobro djelovala u svim državama, koje su ju upoznale, zadržale, htjele dokinuti i opet ju netaknutu ostavile.

Kod nas je protiv porote izneseno uvijek sve ono, što je u literaturi opće poznati kriterij protiv porote, a izneseno je tim lakše, što od svih zemalja prijašnje Austro-Ugarske jedina ondašnja kraljevina Hrvatska i Slavonija nije imala te institucije u kaznenom sudovanju, osim jedno vrijeme za neke delikte počinjene tiskopisom. To naravski ne može biti razlog za to, da je porota ili da je porotno sudovanje nepotrebno.

Mi, koji smo imali prilike pratiti to sudovanje uz sudjelovanje porotnika u zemljama nama vrlo blizim, moramo priznati, da smo s udivljenjem morali istaknuti tolike dobre strane toga sudovanja, koje se često ne nalazi ondje, gdje porote nema. Vanredna točnost i savjesnost, kojom su se vodile glavne rasprave o najtežim zločinstvima, podrobno ispitivanje optuženika i svjedoka, a naravski i vještaka (prema potrebi) o svakom pitanju i to po svim članovima suda, dakle i po porotnicima, — izloženje predmeta rasprave porotnicima nakon dovršenoga postupka po predsjedatelju rasprave sa stvarnoga i pravnoga gledišta: sve je to bilo dostojanstveno i odlično spremljeno. — Porotnici su vazda ponosno vršili svoju dužnost, oni su — dolazeći više puta u priliku, da sudjeluju kod rasprava — sticali pravno razumijevanje i tako dolazili do naobrazbe ili do »vaspitanja«, kako veli gosp. koreferent, koja je, izuzimajući naravski onu stručnu spremu, koju mora imati sudac, davala porotnicima vrlo lijepa prirodna shvaćanja stanovitih delikata i dozvoljava im vrlo dobro rasudjivanje pitanja o krivnji.

Medjutim gosp. referent a tout prix je protiv porote, ali želi, da budu pomagači i savjetnici sucima »prisjednici s odličnom stručnom spremom« ... »gdje za rješavanje spora nije odlučna samo pravna sprema, već i stručna tehnička naobrazba u izvjesnom zvanju«. Gosp. koreferent drži, da je to osobito potrebno danas, gdje je razvoj svih nauka, misli napose na tehniku, tako brz i zamršen, da se od suca ne može tražiti, da bude za sva ta moguća pitanja spreman. Gosp. koreferent drži, da nije d o s t a t n o, što svi postupnici naredjuju p o z i v a n j e v j e š t a k a s naročitim znanjem i vještinom, već da im treba (vještacima) dozvoliti, da sudjeluju i kod vijećanja, dakle ne samo

kod rasprave, i to s pravima i dužnostima »člana presudnoga suda« — dakle s o d l u č n i m g l a s o m o pitanju krivnje i kazni.

To je mišljenje skroz pogrješno, da ne velimo apsurdno.

Ono se protivi temeljnom načelu, istaknutom u kaznenom postupanju, da sudac odlučuje o svim pitanjima, pa i o p i t a n j u v j e š t a č k o g a m n i j e n j a, po svojem slobodnom osvjedočenju.

Zar ne vidi gosp. koreferent, kakovi će tu nastati sukobi izmedju naučno obrazovanih sudaca i tih prisjednika vještaka-sudaca, koji, ne imajući pravničkoga znanja, imaju, da odlučuju o č i t a v o m p r a v n o m s p o r u, da budu dakle i s u c i o v l a s t i t o m v j e š t a č k o m m n i j e n j u i da na taj način budu i tumači za ono, što suci kao takovi imaju da prosude i da o tom odluče po svojem slobodnom uvjerenju uključivo i o mnijenju vještaka, dakle vještaka, koji bi — po gosp. dru Henigsbergu — imali odlučni glas u vijeću.

To je isključeno: i jamačno nijedno pravničko stručno društvo ne bi moglo takovo načelo prihvatiti.

Bez obzira na istaknute abnormalnosti položaja tih vještaka u sudačkom zboru gosp. dr. Henigsberg očito zaboravlja, do kakovih bi moglo zloupotreba doći, davajući vještacima u sudačkom zboru o d l u č n o p r a v o g l a s a. — Slabosti ljudske su predobro poznate i dru Henigsbergu, koji je više godina bio i državni odvjetnik (javni tužioc) i kazneni sudac. Jedva si možemo zamisliti, kako bi pogibeljno djelovanje bilo to sudovanje vještaka-sudaca, kad bi se našao jedan, koji bi iz sasma drugih razloga, a ne iz pravdoljubivosti, dokazivao sucima nestručnjacima pri vijećanju, da je na pr. zbog stanovitog defekta — recimo na jednom krilu avijona — nastala nesreća, kod koje je stradalo životom trinaest putnika, a utvrdjeno je raspravom, da je pilot pijan preuzeo motor u ruke! i t. d. i t. d. —

Kazneni postupnici u gotovo čitavom kulturnom svijetu poznaju ustanovu zakona, da je sučeva dužnost u svakom slučaju, pa bio taj i najzamršeniji ili najjednostavniji, prizvati stručnjake, da prosudivši strogo — p o s v o j e m s t r u č n o m z n a n j u — sam predmet parnice i u v e z i s u s p j e h o m i s t r a g e i l i r a s p r a v e d a d u s u d u m n i j e n j e o konkretnom stručnom problemu. To mnijenje ima biti skroz stručno, ima biti daleko od svakog prejudica za samu stvar i o tom mnijenju odlučuju kvalificirani suci po svojem slobodnom osvjedočenju.

U slučajevima dvojbenim mogu se prizvati i drugi vještaci, uvijek onda, kada se dva vještaka razilaze u mnijenju. Vještaci se prizivaju i na glavnu raspravu, gdje im je dozvoljeno svima i optuženima i svjedocima stavljati pitanja, da im stvar bude jasna i nedvoumna. Dotle i dalje nipošto ne smije da ide — da tako kažemo — djelovanje vještaka u sudovanju. Njihovo djelovanje prestaje, čim se dokazni postupak svrši. Onda se ima prepustiti s u c i m a k a o t a k o v i m a, da odluče o svem pa i o istom vještačkom mnijenju.

Držim za to, da je prijedlog gosp. dra Henigsberga skroz pogrješan, jer je u protivnosti sa najglavnijim načelom kaznenoga postupanja i da ga za to valja apsolutno odbiti.

Pravni lijekovi protiv rješenja suda donesenoga po novom grpp. pogrješno u obliku presude umjesto u obliku zaključka i obratno

Napisao dr. Š a n t e k M i r o s l a v, tajnik stola sedmorice.

Češće se u praksi dogadja, da koji sud donese svoje rješenje u obliku presude tamo, gdje bi po propisima gradjanskoga parničnoga postupnika od 13. srpnja 1929 trebao donijeti zaključak i obratno, da donese svoje rješenje u obliku zaključka ondje, gdje bi morao po ovim propisima donijeti presudu.

Ova neispravnost oblika sudskoga rješenja je podobna smesti stranke, jer ne znaju, kakvim pravnim lijekom valja im pobijati ovo rješenje, zbog čega im se lako može dogoditi, da njihov pravni lijek i ne bude uzet u meritorni pretres, nego da bude odbačen jedino zbog pomanjkanja zakonskih formalnosti. A podobna je ova neispravnost u obliku presude i poremetiti cijeli sistem pravnih lijekova, u kojem svaka pojedina vrsta pravnog lijeka ima svoju točno odredjenu svrhu i svoj točno odredjeni sadržaj, pa se dosljedno tomu svaki od ovih pravnih lijekova može i smije upotrijebiti samo u onom slučaju, za koji ga zakon dopušta.

Potrebno bi bilo stoga utvrditi načela za postupak u stadiju pravnih lijekova, kojih bi se imale u takvim abnormalnim slučajevima sudskih rješenja držati stranke ili bolje odvjetnici, koji su gotovo isključivo uz male iznimke jedino ovlašćeni, da u ime stranaka podnose pravne lijekove. Ova su pak načela, dakako, ovisna od onih načela. što ih za takve slučajeve u duhu zakona bude stvorila razborita sudska praksa, budući da sam zakon ne predvidja postupak za ovakve abnormalne slučajeve.

Svrha je ovih redaka samo ta, da pobude na razmišljanje o ovim pitanjima.

I. slučaj. Sud je pogrješno donio »presudu« umjesto zaključka. — Na primjer kasno predanu tužbu, kojom se traži poništenje presude izabranoga suda, mora sud po službenoj dužnosti odbaciti zaključkom (§ 692. stav 4. grpp.). No desio se je slučaj, da je prvostepeni sud takvu tužbu »odbio« presudom i to zbog jedinoga razloga, jer je ova tužba po njegovu shvaćanju prekasno predana, pa je dakle trebao u smislu § 692., st. 4. grpp. donijeti zaključak, a ne presudu.

Ili n. pr. prizivni sud tek na usmenoj prizivnoj raspravi opazi, da je priziv uložen izvan zakonskoga roka. U takvom slučaju prizivni sud mora priziv odbaciti zaključkom (§ 589. u savezu sa § 565. br. 2. grpp.). Ali bilo je slučajeva, gdje je prizivni sud takov zakašnjeli ili inače nedopušteni priziv odbacio presudom i još k tomu potvrdio prvostepenu presudu.

Nastaje pitanje, kakvim pravnim lijekom ima nezadovoljna stranka pobijati takvu presudu?

Načelno se mora na to pitanje odgovoriti, da se takvo rješenje u neispravnom obliku donešeno kao presuda umjesto zaključak može pobijati samo rekursom, a ne prizivom odnosno revizijom, jer je u samoj stvari uistinu donešen samo zaključak, i ako u vanjskoj formi presude.

Ali praktički za samu je stranku u takvom slučaju najsigurnije, ta takvu presudu pobija pravnim lijekom priziva odnosno revizije. Novi grpp. je, doduše, liberalan u pitanju samoga naziva pravnoga lijeka, jer po § 183., stavu 2. in f. grpp. nije ni od kakve važnosti, što je pravni lijek neispravno nazvan, ako je inače traženje jasno, ali je vrlo strog baš u pitanju sadržine i zahtjeva pravnoga lijeka. Stoga je radi opreza najbolje protiv ovakova rješenja donešenoga u neispravnom obliku presude izvesti priziv odnosno reviziju sa svim onim sadržajem, što ga § 561. grpp. traži za prizivno pismo odnosno § 600. grpp. za reviz iju Tek povrh svega toga ima se navesti i to, da se pobijana presuda uistinu ima smatrati zaključkom i da se stoga mogu i imaju navesti i oni razlozi pobijanja, zbog kojih bi se ovo rješenje moglo pobijati rekursom, da je izdano u ispravnom obliku zaključka. To napose vrijedi onda, ako je drugostepeno rješenje izdano u obliku presude, jer su revizijski razlozi u zakonu (§ 597. grpp.) taksativno navedeni, dočim prizivni razlozi nisu nigdje točno odredjeni. Ovdje dakle treba uz rekursne razloge opreza radi izvesti i revizijske razloge.

Ovaj je oprez potreban stoga, jer se može dogoditi, da stranka pogrješno misli, da se je imao donijeti zaključak umjesto presude, pa da viši sud bude drugoga mišljenja i da zato, ako stranka ne bi u pravnom lijeku izvela i prizivne ili revizijske razloge i stavila odnosni prijedlog, odbaci pravni lijek zbog pomanjkanja prizivnih odnosno revizijskih razloga i prijedloga. Moguće je i to, da je sud n. pr. tužbu na poništenje obraničke presude odbio u obliku presude, ali ne samo s razloga zastarjelosti tužbe nego i iz drugih meritornih razloga, u koje se, doduše, sa svoga stajališta zastarjelosti tužbe, nije smio upuštati i da viši sud nadje da tužba nije prekasno predana, ali da ipak stoje ostali meritorni razlozi, zbog kojih je tužbeni zahtjev ispravno odbijen.

Tako dakle imadu stranke postupati samo opreza radi. — Sasvim je pak drugo pitanje, kako imadu s pravnim lijekovima u takvom slučaju postupati viši sudovi?

U austrijskom sudovanju je u tom pogledu ustaljeno načelo, da se u slučaju, ako prvostepeni odnosno prizivni sud pogrješno izda svoje rješenje u obliku presude umjesto ispravno u obliku zaključka, ima sa uloženim prizivom odnosno revizijom postupati tako, kao da je donešen zaključak i uložen rekurs. Ovo je načelo potpuno u duhu zakona i stoga je opravdano. Povodom pravnih lijekova imaju viši sudovi i pravo, da u dopuštenim granicama pravnoga lijeka ispitaju i ocijene

nižestepene odluke po njihovoj stvarnoj i pravnoj sadržini, a nisu kod toga vezani samo na njihov izvanjski oblik. U protivnom slučaju jedna bi pogrješka izazvala drugu i tako bi išlo u nedogled, čime bi se poremetio čitav sistem pravnih lijekova.

Tako n. pr. bečki vrhovni sud u rješidbi od 13. listopada 1914. (Rv VIII 380—14, Mjesečnik iz god. 1915., str. 684 i 685) »pravilno uloženu reviziju« smatra za rekurs i tako je s njom i postupao kao s rekursom. U drugom pak slučaju (GUNF. br. 6.802) dopušta, da se drugostepena presuda, kojom se potvrdjuje prvostepena presuda, može pobijati rekursom bez obzira na taksativne revizijske razloge navedene u (našem) § 597 grpp., a to iz razloga, jer je drugostepeni sud svoje rješenje o nedopustivosti priziva pogrješno donio u obliku presude a morao je to ispravno učiniti u obliku zaključka, koji bi se mogao pobijati rekursom. Stoga je vrhovni sud uloženu reviziju uzeo u postupak kao rekurs i tako ju riješio. Slično rješidba bečkoga vrhovnoga suda od 28. studenoga 1899. br. 16.656 (GUNF II br. 768).

Toga se načela drži i stol sedmorice, odjeljenje B., n. pr. u rješidbi od 13. studenogaa 1928., Rv 646—28, citiranoj kod § 604 grpp. pod br. 14 u izdanju Verone—Zuglie. Ovo je stjalište zauzeo i stol sedmorice, odjeljenje A, u rješidbi od 23. studenoga 1933. br. 6.506/33., kojom je izrečeno, da je apelacioni sud u Zagrebu uloženi priziv protiv prvostepenoga rješenja izdanoga pogrješno u obliku presude ispravno uzeo u pretres kao rekurs, pa se stoga njegovo rješenje ima smatrati rješenjem rekursnoga suda, a ne rješenjem prizivnoga suda u prizivnom postupku.

Dalja posljedica ovoga stajališta jest i to, da se u takvom slučaju, kada se priziv odnosno revizija smatraju ispravno rekursom, ne mogu dosuditi troškovi prizivnoga odnosno revizijskoga odgovora, jer kod rekursa po zakonu nema mjesta odgovoru (§ 616 grpp.), pa se ne može dosuditi ni njegov trošak.

II. slučaj: Sud je pogrješno donioa »zaključak« umjesto presude. — Ta se pogrješka ne dogadja toliko kod prvostepenih sudova koliko kod drugostepenih. Gdjekada se na primjer pogrješno uzima, da se rješenje o prizivu bez usmene prizivne rasprave može donijeti u obliku zaključka.

Nastaje opet pitanje, kakvim se pravnim lijekom ima pobijati sudsko rješenje doneseno pogrješno u obliku zaključkaa umjesto isprvno u obliku presude?

Na ovo se pitanje mora načelno odgovoriti, da se svako sudsko rješenje može i mora pobijati onakvim pravnim lijekom, kakav bi bio po zakonu dopušten, da je to rješenje donešeno u obliku, koji je zakonom propisan. U protivnom slučaju poremetio bi se opet cijeli zakonski sistem pravnih lijekova.

U ovakovim je slučajevima za stranke potreban naročiti oprez, jer bi im se moglo dogoditi, da im rekurs uložen protiv takovoga »za-

ključka« bude odbačen već zbog pomanjkanja zakonskih formalnosti propisanih za priziv, pa da tako izgube uopće pravni lijek. A to tim više, što je baš u tom pogledu nestalna i sama sudska praksa bečkoga vrhovnoga suda, jer dok n. pr. u rješidbi navedenoj u izdanju grpp-a od Verone—Zuglie pod br. 9. k § 608 grpp. vrhovni sud uzima, da pogrješno izdani zaključak umjesto presude stranka nije smjela pobijati rekursom nego prizivom t. j. da je stranka imala uzeti za podlogu pobijanja pravnim lijekom formu, u kojoj je rješenje ispravno imalo izaći, a to sve s razloga, jer bi inače postupak postao posve nestalan, dotle pak u riješidbi od 25. srpnja 1900. br. 10.600 (GUNF III 1907) dozvoljava protiv drugostepene odluke, kojom je priziv meritorno riješen, ali pogrješno u obliku zaključka umjesto ispravno u obliku presude, pravni lijek rekursa i usprkos propisa (našega) § 613. grpp. koji taksativno nabraja slučajeve, kada je u prizivnom postupku protiv zaključka prizivnoga suda dopušten rekurs. Dakako da ova potonja rješidba nije osnovana ni na slovu ni u duhu zakona, jer —kako se vidi — uvodi nove pravne lijekove tamo, gdje ih sam zakon ne dopušta. Da je prizivni sud svoje rješenje, kojim ne uvažuje priziv iz meritornih razloga, nego potvrdjuje prvostepenu presudu, donio u propisanom obliku presude, mogla bi se ova drugostepena presuda pobijati revizijom, u koliko je i ona dopuštena t. j. u pravilu, ako novčana svota odnosno vrijednost spora prelazi 5.000 D, a nikako se ne bi mogla pobijati rekursom po § 613. grpp. S druge strane opet mora se dopustiti i to, da je ovdje sam sud neispravnim nazivom svojega rješenja zaveo stranke u zabludu, jer su one držeći, da je sud uistinu izdao zaključak, ovaj pobijale u dobroj vjeri rekursom umjesto prizivom, pa se čini, da nikako nije pravo ni uredno, da zbog ovakve sudske pogrješke stranke izgube pravni lijek. Uistinu izgleda, da je baš ovaj momenat pravičnosti uzrokom istaknute nestalnosti sudske prakse u ovom pitanju No stoji i to, da je strankama dana ovlast, da u svakom pogledu pobijaju ispravnost sudskih rješenja, pa kod toga moraju već one same vidjeti, kakav zapravo pravni značaj ima pobijano sudsko rješenje i dosljedno tomu, kakovim se pravnim lijekom može i mora po zakonu pobijati, a to tim više, što pravne lijekove uz male iznimke mogu podnositi samo odvjetnici, dakle pravnici sa jednakom, ako ne većom kvalifikacijom, kao što je imaju i suci.

Zaključak. — Ako koji sud neispravno donese svoje rješenje u obliku presude ondje, gdje bi po propisima grpp. trebao donijeti zaključak ili obratno, ima se takvo rješenje načelno pobijati onakvim pravnim lijekom, kakav bi bio po propisima grpp. dopušten, da je to rješenje doneseno u propisanom obliku, a jednako su sudovi pravnih lijekova načelno dužni svaki pravni lijek pretresti i riješiti u onakvom postupku, kakav bi bio po propisima grppa dopušten, da je uložen po sadržaju i zahtjevu propisani pravni lijek. Samo tako može se uzdržati zakonski sistem pravnih lijekova.

Potpuna (§ 492. grpp.) ili djelomična (§ 495. grpp.) kontumacija u mandatnom, mjeničnom i porabnom postupku, ako jedna ili druga stranka izostane s prvoga ročišta, odredjenoga za usmenu spornu raspravu?

Napisao dr. Muha Miroslav, apelacioni sudac u Zagrebu.

U naročitim vrstama postupka: mandatnom postupku, u postupku o mjeničnim i čekovnim sporovima kao i u postupku o porabnim sporovima (§ 641.—671.) nema prvog ročišta u smislu § 334., već se o blagovremeno podnesenim prigovorima protiv dotičnog naloga odredjuje ročište za usmenu spornu raspravu (§§ 339. i 352., 645., 654. i 666.). — Nastaje pitanje, da li za slučaj izostanka jedne ili druge stranke od prvoga ročišta, odredjenoga za usmenu raspravu o sporu, ima mjesta potpunoj kontumaciji u smislu § 492. ili samo djelimičnoj kontumaciji u smislu § 495.

Neumannov tumač, 4. izdanje iz god. 1928. na str. 1136., navodi: »Nema mjesta primjeni § 396. (našega 492.), ako se propusti ročište, koje se odredjuje uslijed blagovremeno podnesenih prigovora protiv platnoga naloga u mandatnom i mjeničnom postupku (§§ 552. i 559. — naši §§ 645. i 654.) i protiv otkaza (§ 571. naš § 666.).

U mandatnom i mjeničnom postupku prigovori tvore naime odgovor na tužbu, koja je prethodila, isto tako u porabnom postupku, u kojem se prema § 571/2. (našemu 666/2.) otkaz ima smatrati tužbom.

Propuštanje takovoga ročišta ima se prosudjivati po načelima §-a 339. (našega §-a 495.), odnosno §-a 442/2. (našega §-a 538/2.). — Vidi takodjer Klein predavanja str. 220., 221.

To isto kaže Neumann i na drugim mjestima. — I naši tumačitelji su se poveli za Neumannom. — Medjutim je to mišljenje pogrješno. — Priznaje se, da ono na prvi mah izgleda ispravno, ali ono ne može odoljeti dubljemu razmatranju.

Novi gradjanski parnični postupak prožet je načelom usmenosti, koje je, prirodno, jače provedeno u prvom stepenu. — Presudi ima da služi kao podloga usmena rasprava, t. j. izrečena riječ: »Presudu mogu donijeti samo oni suci, koji su sudjelovali u usmenoj raspravi, na kojoj se presuda osniva« (§ 508.). — »Presudu treba na osnovu usmene rasprave donijeti i .....« (§ 510.).

U saglasnosti s tim načelom propisuje § 178., da će pripremni podnesci, koje u postupku pred sreskim sudovima mogu zamjenjivati izjave u sudski zapisnik (§ 530.), sadržavati »1. prijedloge, koje stranka namjerava, da stavi na usmenoj raspravi; 2. činjenice..., na koje će se stranka pozivati na usmenoj raspravi..., kao i dokazna sredstva, kojima će se stranka služiti na raspravi...«. Pripremni podnesci su i tužba (§ 321.) i odgovor na tužbu (§ 338.). »Pred parničnim sudom stranke raspravljaju usmeno o pravnom sporu« (§ 240.). »Poslije oglašenja stvari sud će preslušati stranke o njihovim prijedlozima, o činjeničnim navodima, kojima obrazlažu svoje, a pobijaju protivnikove prijedloge, kao i njihovim doka-

zima i ponudama dokaza, a tako isto i o pravnim razlaganjima, koja se tiču spornoga odnošaja (g o v o r i stranaka). Nije dopušteno čitnje pismenih sastavaka m j e s t o g o v o r a« (§ 241.). U vezi s time propisuje § 273., da se nacrti za zapisnike o raspravi ne smiju primati; ako se to ipak učini, onda je to ništavost (§ 571. br. 8.), na koju se pazi po službenoj dužnosti (§§ 565. br. 7., 588., 598.). »Svaka stranka treba da u s v o j i m g o v o r i m a navede... sve činjenice, koje su... potrebne za obrazloženje njezinih prijedloga, da ponudi dokaze potrebne za utvrdjenje njezinih navoda, ...« (§ 242.). »Pretsjednik će n a u s m e n o j r a s p r a v i i s p i t i v a n j e m ili na drugi način raditi na tome, da s e i z n e s u za odluku važne činjenice ili da se popune nedovoljni navodi o okolnostima, koje ...« (§ 246.). Slično kao § 178. propisuje § 353.: »Ako se rasprava odredi bez prethodnoga pripremnoga postupka, mogu stranke, u vremenu izmedju odredjivanja i početka rasprave, jedna drugoj saopćiti posebnim pripremnim podneskom prijedloge, sredstva napadaja obrane, tvrdjenja i dokaze, što još nisu sadržani u tužbi ili u odgovoru na tužbu, a koje n a m j e r a v a j u iznijeti na spornoj raspravi«. Zato i odredjuje § 508. stav. 2.: »Ako se prije donošenja presude mora promijeniti pretsjednik ili koji drugi član vijeća, u s m e n a ć e s e r a s p r a v a p r o v e s t i i z n o v a pred promijenjenim vijećem, pri čemu će se upotrijebiti tužba ...«

I sad da vidimo, kako se propisi o kontumaciji slažu s načelom usmenosti. Potpuna kontumacija prema izostaloj stranci nastupa u postupku pred zbornim sudovima onda, kad jedna stranka izostane od prvoga ročišta u smislu § 334. (§ 492.). Potpuna kontumacija nastupa ne samo spram izostaloga tuženika, koji nije mogao dostaviti sudu nikakav pripremni podnesak (§ 493., st. 1.), nego u istoj mjeri i spram izostaloga tužioca, premda je njegova tužba pred sudom. Ovaj se propis posvema slaže sa načelom usmenosti, jer tužba nije još usmeno iznesena po tužiocu i zato će se njezini navodi smatrati neistinitima na samu poreku tuženikovu bez izvedenja bilo kojih dokaza.

Pred sreskim sudovima nastupa potpuna kontumacija prema izostaloj stranci, svejedno da li je izostao tuženik ili tužilac, kada jedna stranka izostane od prvog ročišta, odredjenoga po § 536. st. 1. reč. 2 u vezi sa § 334., ili od prvoga ročišta, odredjenoga za usmenu spornu raspravu po § 339., ako nije bilo prvoga ročišta po § 334. (§ 538. st. 1.). I ovaj se propis posvema podudara sa načelom usmenosti, jer potpuna kontumacija nastupa zato, što izostala stranka, bio on tuženik ili tužilac, nije još ništa iznijela usmeno, a samo to je odlučno.

Značajan po naše pitanje je slučaj, kada jedna ili druga stranka pred sreskim sudovima izostane od prvoga ročišta, odredjenoga za spornu usmenu raspravu (§ 339.), poslije održanoga prvoga ročišta po § 334.

Potpuna kontumacija nastupa samo spram izostaloga tuženika (§ 538. st. 1.), dok spram izostaloga tužioca nastupa samo djelimična kontumacija (§ 538. st. 2.), što znači, da će se pri presudjenju uvažavati sadržaj tužbe. Da li se i to slaže sa načelom usmenosti? Potpuno. Tuženik, koji izostane od prvoga ročišta, odredjenoga za usmenu spornu raspravu poslije održanoga prvoga ročišta po § 334., nije o glavnoj stvari još ništa iznio usmeno, jer se na prvom ročištu ne može upuštati u raspravljanje o glavnoj stvari (§ 334. st. 4. grpp. i § 381. st. 1. re. 1. Sp.) i zato potpuna kontumacija, dok je tužilac na tom ročištu iznio svoju tužbu usmeno, i zato spram njega djelimična

kontumacija. Zakon (§ 334.) doduše ne spominje izrijekom, da tužilac iznosi tužbu usmeno, ali se to razumijeva samo po sebi, jer kako će se n. pr. pokušati poravnanje ili kako će tuženik prijaviti prigovor pravnosnažno presudjene stvari, ako tužilac, u skladu sa gore izloženim o pripremnim podnescima, ne iznese sadržaj tužbe usmeno? U ostalom to izlazi i iz propisa § 197. st. 2., jer bi se moralo smatrati, da je prisutni tužilac, koji ne bi iznio usmeno sadržaj tužbe, ma da ga je sudac na to pozvao, izostao od ročišta.

Kako se slaže propis § 495. sa načelom usmenosti, kada je jedna ili druga stranka propustila prvo ročište, odredjeno za usmenu raspravu o sporu? Slaže se samo u pogledu tužioca, jer je djelimična kontumacija spram njega opravdana s razloga, što je on sadržaj tužbe već usmeno iznio na prvom ročištu, dok se ne slaže u pogledu tuženika, jer on nije još ništa iznio usmeno. Iz toga slijedi, da je zakon za taj slučaj u pogledu tuženika otstupio od načela usmenosti; iz toga slijedi, da je zakon napravio od općega pravila izuzetak za slučaj, da je tuženik predao na vrijeme odgovor na tužbu, i to samo u pogledu tuženika.

A kako se slaže ovdje pobijano mišljenje sa izloženim načelom usmenosti? Prigovori, veli se, imaju se smatrati odogovorom na tužbu, pa zato mora da nastupi ono isto stanje, koje je propisano u § 495. za slučaj, da je na vrijeme predan odgovor na tužbu. Iako bi se moglo dopustiti, da se prigovori imaju smatrati odgovorom na tužbu, što se medjutim ne može nikako dopustiti, ipak bi primjena § 495. na slučaj naročitih vrsta postupka, dakle na slučaj, da su prigovori predani blagovremeno, značila veće otstupanje od načela usmenosti, nego li to čini propis §-a 495. Otstupanje bi bilo veće, jer bi nastupila djelimična kontumacija i spram tužioca, koji i sam nije još ništa iznio usmeno, dok je on u slučaju §-a 495. već usmeno iznio sadržaj tužbe. Kako bi to moglo da bude bez pozitivnog zakonskog naredjenja?

Tek se uzgred spominje, da se prigovori funkcionalno stubokom razlikuju od odgovora na tužbu, jer je njihova svrha slično (ne jednako) kao kod prigovora (Widerspruch) protiv platnoga naloga, izdanoga na tužbu o opominjanju (§ 19. st. 3. zak. od 27. travnja 1873. — l. d. z. br. 67.), u glavnome ta, da odgode snagu izdanoga naloga, dok se odgovorom na tužbu pobijaju činjenični navodi tužbe. To što u prigovorima treba iznositi činjenice i dokaze u cilju ishodjenja presude, kojom će se ukinuti izdani nalog, ne mijenja ništa na njihovoj pravnoj prirodi.

To se uzgred spominje s razloga, što to, iako je važno, nije odlučno. Odlučno je to, da prigovori protiv spomenutih naloga nisu odgovor na tužbu, jer zakon pozna samo jedan odgovor na tužbu, a to je onaj, koji je predvidjen u § 338. grpp. To ne može biti prijeporno, kao što ne može biti prijeporno ni to, da § 495. grpp. ima na umu jedino odgovor na tužbu, kako je normiran u § 338. grpp. To ne može biti prijeporno zato, što bi drugačije tvrdjenje bilo u očitom protivurječju sa zakonom.

Kako je dakle neosporno, da prigovori nisu odgovor na tužbu, to bi primjenjivanje § 495. na slučaj naročitih vrsta postupka moglo uslijediti samo putem analogije. Medjutim bi u nazočnom slučaju analogija značila proširenje izuzetka od načela usmenosti, učinjenoga zakonom za odgovor na tužbu, na prigovore. To je prema općim načelima o tumačenju zakona nedopušteno. — Uzato bi ta analogija u postupku pred sreskim sudovima bila analogija posve svoga roda, jer ne postoji propis, koji bi se imao primijeniti analogno!

U postupku pred sreskim sudovima nema odgovora na tužbu (§ 536. st. 2. grpp.), pak se i zato prigovori ne mogu analogno smatrati odgovorom na tužbu; ali zbog toga u tom postupku nema ni propisa o djelimičnoj kontumaciji za slučaj blagovremeno podnesenoga odgovora na tužbu, pa se zato ne može stvarati analogija za slučaj blagovremeno podnesenih prigovora.

I najzad, u § 538. grpp. iscrpno su predvidjeni slučajevi, kada ima mjesta potpunoj i kada djelimičnoj kontumaciji, i stoga nema mjesta kojemu drugomu slučaju potpune ili djelimične kontumacije. Ako pak u ovdje raspravljenom slučaju nema mjesta djelimičnoj kontumaciji u postupku pred sreskim sudovima, zar će se ona, uz iste pretpostavke, dopustiti u postupku pred zbornim sudovima prvoga stepena?

Pristalice stanovišta, protivno onome, koje se ovdje zagovora, nisu uopće ni pokušale, da za svoje stanovište iznesu razloge, koji bi se osnivali na zakonu. Nije dosta nabaciti tvrdjenje, da prigovori tvore odgovor (Beantwortung) na tužbu, već valja dokazati, da su oni upravo odgovor na tužbu, kako ga zakon predvidja, ili, jer je to dokazivanje nemoguće, valja dokazati bar to, da ih zakon sam smatra ravnima odgovoru na tužbu. No i to je dokazivanje neizvodljivo A neizvodljivo je to dokazivaje, jer ne samo što nigdje u zakonu nema propisa, iz kojega bi se moglo zaključivati, da se prigovori imadu smatrati ravnima odgovoru na tužbu, nego obrnuto ima propis, iz kojega slijedi, da zakon ne smatra prigovore odgovorom na tužbu. To je propis člana 37. ugrpp., koji točno odgovara čl. 48. austr. ugrpp. Dok je naime prema članu 36. st. 1. i 3. ugrpp. odlučno za pitanje, da li će se primjenjivati propisi novoga grpp-a ili pak dosadašnji propisi, to, da li je odgovor na tužbu podnesen ili je počela usmena sporna rasprava za važenja ranijih procesualnih propisa, vrijeme podnošenja prigovora nije po članu 37. ugrpp. nimalo mjerodavno, nego je mjerodavan dan, kada je otpočela rasprava o tim prigovorima. Znači, da ih važeći zakon, a samo taj može da bude odlučan, ne smatra ravnima odgovoru na tužbu.

Uostalom je to pitanje riješeno važećim pozitivnim pravnim propisom u smislu ovdje zagovaranom, a bilo je to pitanje u istom smislu riješeno i u Austriji i to provedbenom uredbom (§ 7.) k carskoj naredbi od 1. lipnja 1914. (br. 118. l. d. z.). Neumann je to previdio, pak je ostao na istom stanovištu, koje je zastupao ranije (vidi 2. izdanje iz god. 1907. str. 1094.).

Propis, kojim je pitanje riješeno u smislu ovdje zagovaranom, jest naredjenje § 384. Sp.; to naredjenje ima natpis: »Izvornik i otpravci presude zbog izostanka ili propuštanja (oglušne presude)«, pa je već time utvrdjeno, da se tim propisom predvidja, potpuna kontumacija. Stav. 4. glasi: »Kad je po zahtjevu tužioca donijeta presuda zbog izostanka . . . , sastavit će se otpravci u skraćenom obliku štambiljem, ali pod pretpostavkom, da se izrijekom presude (dispozitivom) isključivo nalažu činidbe, t. j. kada nije riječ na primjer: o utvrdjenju pravnoga odnošaja (§ 323. grpp.) ili o zahtjevima u sporovima, koji proističu iz porabnih ugovora, ili . . .«. A stav 7. glasi: »Kod mjeničnih stvari treba u otisku štambilja za presudu zbog izostanka ili propuštanja (riječi: »ili propuštanja« su trebale izostati, jer pored riječi: »zbog izostanka« nemaju nikakvo značenje; zakon — § 494. — razumijeva pod presudom zbog propuštanja kontumacionu presudu zbog neblagovremenoga predavanja odgovora na tužbu, dok u mjeničnim sporovima nema odgovora na tužbu; —istu pogrešku pravi i grpp. u §§-ma 498. i 499.) ili u štampanom tekstu obrasca posl. br. 107. ispraviti rok ispunjenja na 3 dana, a u pouci o pravnim lijekovima rok za podnošenje priziva na 8 dana«. Navedeni propis ne govori i o presudi zbog izostanka u mandatnom postupku s razloga lako shvatljivoga za svakoga — s razloga naime, što se u mandatnom postupku s jedne strane radi o nalaganju činidbi, a s druge strane jer nema, što da se ispravi u otisku štambilja odnosno u obrascu posl. br. 107.

Protestantsko bračno pravo u Bosni i Hercegovini

Priopćio dr. Steinmetz Ivan, sudac okr. suda u Tuzli.

Zapravo se radi o bračnom pravu »Njemačke evangeličko-hrišćanske crkve augsburške vjeroispovjesti«,[1]) nu kako na temelju § 7. crkvenoga ustava u Bosni i Hercegovini spadaju i evangelički hrišćani helvetske vjeroispovjesti toj crkvi, to se bračno pravo te crkve odnosi i na njih. Ta crkva ima danas u Bosni i Hercegovini svega 7.000 pripadnika, od kojih je vrlo malen broj pripadnika helvetske vjeroispovjesti.

Kada je stupio na snagu god. 1883. gradjanski parbeni postupnik za B. i H., čiji § 1. ostavlja sudstvo u ženidbenim stvarima i dalje u rukama duhovnih sudbenih oblasti, u koliko se tu ne radi o imovinskim pravnim poslovima, može se reći, da protestanata nije ni bilo u Bosni i Hercegovini. Naročito nije bilo bosansko hercegovačkih pripadnika još dugo, jer su oni, koji su se doselili, zadržali svoju austrijsku, madjarsku ili njemačku pripadnost, te su svoje bračne parnice iznašali kod sudova, kojima su potpadali po svojoj zavičajnosti.

Tako je to išlo do nekoliko godina prije rata, kada su razni evangelički koloniste, naseljeni po bivšoj zemaljskoj vladi, dobili bosansko-hercegovačku pripadnost, naročito oni iz Rusije, koji nisu imali foruma, kojemu bi se obraćali sa svojim bračnim parnicama. U Bosni je medjutim doduše osnovano nekoliko evangeličkih crkvenih općina, ali ove nisu bile organizovane u jedno više jedinstvo, niti su pripadale austrijskoj, ili madjarskoj, ili hrvatskoj crkvenoj organizaciji. Ovi su bos.-herc. pripadnici dakle u pogledu bračnoga prava bili bespravni.

K tome je došao još § 6. kaz. postupnika za B. i H. od god. 1891.: »Ako se prethodno pitanje tiče valjanosti neke ženidbe, onda valja presudu suda, nadležnoga za rješenje toga pitanja, uzeti za temelj rješidbi kaznenoga suda. Ako takova presuda nije još izrečena, ali je rasprava o tom pitanju već povedena, ili ako je kazneni sudac sam takovu raspravu izazvao, jer su se pojavile činjenice, koje utemeljuju ženidbenu zapreku, što ju valja ureda radi uvažiti, treba pričekati na rješidbu nadležnoga suda, i ako je nužno, ići za tim, da se rješidba što brže izda.«

Prema tome su mogli doći ne samo evangelički bos.-herc. pripadnici

1) Vidi: »Ustav Njemačke evangeličko-hrišćanske crkve augsburškoga vjeroispovjedanja u kraljevini Jugoslaviji«. (Službe. Nov. od 22. prosinca 1930. br. 293—CI.)

nego i bos.-herc. sudovi u nemogući položaj, jer nije bilo foruma, koji bi riješio prethodna pitanja, bez kojega se rješenja kaznena stvar takodjer ne može riješiti.

Stoga je ondašnji odjelni pretstojnik Shek neposredno prije rata dao izraditi materijalno ženidbeno pravo, koje sadržava i imovinsko pravo. Kao sudovi su imali da ureduju državni sudovi, koji inače po § 1. grpp. nisu imali posla sa ženidbenim stvarima, osim ako su bile imovinsko-pravne prirode. Taj je zakonski nacrt izišao u tisku, ali zbog rata nije stupio na snagu, premda je broj protestanata dotle već narastao na 10.000.

Poslije rata postalo je stanje protestanata sve neodrživije, jer se sada nisu mogli obraćati na inozemne sudove ni oni, koji nisu bili bos.-herc. pripadnici. K tome je došlo još i nemoguće stanje, koje je nastalo uslijed dekreta »Ne temere« iz god. 1907., prema kojemu rimo-katolička crkva ne priznaje valjanima one mješovite brakove, koji se sklapaju pred nekatoličkim dušobrižnikom. Uslijed toga se je dogodilo na primjer, da je katolički suprug, koji je sklopio ženidbu pred evangeličkim dušobrižnikom nakon godinu dana jednostavno ostavio svoju evangeličku ženu i sklopio novu ženidbu. Za ženu tu nije bilo pomoći, ona je bila udata, a nije imala foruma, gdje bi mogla zametnuti brakorazvodnu parnicu.

Ove su prilike prisilile evangeličke svećenike u Bosni i Hercegovini, da u travnju god. 1923. sazovu opću skupštinu evangelika, te da se organiziraju u sinod za Bosnu i Hercegovinu. Tu je ujedno zaključeno, da se osnuje bračni sud, koji ima da sudi na osnovu Shekovoga zakonskoga nacrta, koji svakako sadržava sama protestantska načela.

Od onda pa do 21. listopada 1931., do stupanja na snagu statuta »o materijalnom bračnom pravu« i statuta »o postupku u bračnim stvarima«, rješavane su bračne parnice na osnovu Shekovog nacrta.

Od god. 1926. počeo je evangelički sinod za cijelu kraljevinu Jugoslaviju, dakle i za Bosnu i Hercegovinu, raspravljati crkveni ustav, koji je konačno 19. studenog 1930. potpisan po Njegovom Veličanstvu i objelodanjen u Službenim Novinama kao državni zakon.

Po ovome se senioratski sudovi bave, medju ostalim i bračnim parnicama, u koliko nisu imovinsko-pravne prirode i ne spadaju u nadležnost državnih sudova. Prema tome se jedino bosanski senioratski sud bavi rješavanjem bračnih parnica i to na temelju gornjih dvaju statuta, koja su donešena po skupštini zemaljske crkve temeljem § 67. crkvenoga ustava.

Staut o materijalnom bračnom pravu ima ovaj sadržaj.

Z a r u k e i njihove pravne posljedice prosudjuju se po državnim zakonima (§ 1.).

P r e t p o s t a v k e z a s k l a p a n j e v a l j a n o g a b r a k a j e s u: da je muškarac navršio 18., a ženska 16. godinu života, samo ministar pravde može dozvoliti ženidbu i mladjima; — sposobnost za očitovanje; kod malodobnih treba privola roditelja ili tutora, a kod onih, koji su lišeni samovlasnosti, privola zakonitoga zastupnika i starateljske vlasti, koja licu sa trajnom neizlječivom duševnom bolesti ne smije podijeliti dozvolu. U slučaju sklapanja braka zakonitoga zastupnika sa njegovim štićenikom nadomješta njegovu privolu starateljska vlast. Ovo vrijedi u svim slučajevima i onda, ako zakoniti zastupnik uskrati svoju privolu, ili ako se ona inače ne može

od njega pribaviti. Lica podvržena vojnoj dužnosti i državni službenici, ako je propisana dozvola javne vlasti, moraju i tu privolu doprinijeti. Isto vrijedi i za inostrance. U vrijeme sklapanja ne smije da postoji zakonska zapreka. Rok čekanja kod udovica i onih žena, kojih je brak razriješen ili nevaljanim proglašen, jest deset mjeseci, osim ako su u medjuvremenu rodile, ili ako je njihova trudnoća iz prijašnjega braka glasom liječničkoga mnijenja isključena. U sudskoj presudi o razrješenju braka može se odrediti kraći rok čekanja. Brak mora biti sklopljen u propisanom obliku (§ 10.).

Sklapanju braka treba da prethode tri oglasa, u kojima se poziva svaki, kome je poznata kakva zapreka pretstojećega braka, da to prijavi. Ovo objavljivanje treba da se obavi na službi božjoj u župnom području prebivališta svakoga od zaručnika. Ako brak u roku od šest mjeseci od zadnje objave nije bio sklopljen, mora se objavljivanje ponoviti. — U slučajevima, koji su vrijedni osobitog obzira, može župnik s privolom biskupa objavljivanje oprostiti, ako je pak jedna od stranaka u smrtnoj bolesti, može to da uradi i bez privole biskupa, ako obje stranke uvjeravaju, da im nije poznata nikakva zapreka. — Valjanost braka nije uslovljena objavljivnjem (§ 15.). Vjenčanje obavlja jedan od nadležnih župnika, ali oni mogu delegirati i drugoga župnika u ovozemstvu. Vjenčanje se obavlja u crkvi, samo u slučaju bolesti zaručnika ili u drugim obzira vrijednim slučajevima može se obaviti i izvan crkve. Na upit župnika, da li je njihova slobodna i ozbiljna volja, da stupe zajedno u brak, moraju vjerenici odlučno i razumljivo odgovoriti, da jest, i to u prisutnosti dvaju punoljetnih svjedoka. Na to župnik izjavljuje, da je brak po crkvenim i državnim propisima sklopljen. U slučaju smrtne opasnosti ili opasne zaraze može se vjenčanje obaviti sa kakvim god svjedocima, a u slučaju potrebe i bez njih. Župnik vodi bračnu maticu, iz koje na zahtjev izdaje izvatke. Eventualna žalba protiv župnika ide na pretsjedništvo zemaljske crkve, koje može župnika kazniti i disciplinski.

N e v a l j a n j e b r a k, sklopljen po nekome, čiji predjašnji brak nije razriješen ili nevaljanim proglašen. Isto tako i brak, sklopljen poslije sudskoga proglašenja jednoga supruga mrtvim, ali bez sudskog razrješenja predjašnjega braka, a mrtvim proglašeni suprug živi, ili ako su oba supruga znali pri sklapanju braka, da je mrtvim proglašeni suprug na životu. Nevaljan i zabranjen je brak izmedju krvnih srodnika u upravnoj lozi, izmedju rodjene braće i polubraće s jedne i rodjenih sestara i polusestara s druge strane, bilo da se srodstvo temelji na bračnom ili izvanbračnom rodjenju; nadalje izmedju ovih, koji su u upravnoj liniji u tazbini. Samo iznimno, dozvolom biskupa može se sklopiti brak izmedju punokrvne ili polukrvne djece od braće i sestara, izmedju strica i nećakinje, nećaka i tetke, bili oni u bračnom ili vanbračnom srodstvu. — Ako se sklopi ovakov nevaljan brak, mora se u svako doba na tužbu kojeg interesenta ili od ureda podnešenu poništiti. Poslije smrti jednoga supruga može se nevaljanost braka ustanoviti samo na prijedlog kojega interesenta.

P o b o j a n j e b r a k, koji je sklopljen izmedju usvojitelja i usvojenoga ili njegovih potomaka, ako usvojenje nije poništeno prije sklopljenja braka. Tužbu može podnijeti potonji suprug. Pobojan je brak, sklopljen protivno gornjim propisima o sposobnosti za očitovanje i privolu zastupnika odnosno vlasti i o obliku sklapanja braka. Tu može tužbu podnijeti svaki

suprug, zakoniti zastupnik, koji je pozvan, da dade svoju privolu, ili skrbnik, što ga je postavila nadtutorstvena vlast. — Ako je nekomu licu sudskom presudom pravomoćno zabranjeno sklapanje braka uopće, ili samo sa izvjesnim licem ili pod kakovim ograničenjem, onda može drugi suprug ili njegov zakoniti zastupnik (skrbnik) pobijati brak sklopljen protivno ovoj zabrani. — Jedan od supruga može pobijati brak, ako je dao svoju privolu za brak, samo poradi protupravne prijetnje drugoga supruga ili trećeg lica bliskom i znatnom opasnošću za život, zdravlje, čast ili imetak takvoga lica, koje je s njime u bliskom srodstvu. Zbog otmice može se brak pobijati samo onda, ako pri tome predleži i prijetnja.

Jedan od supruga može pobijati brak zbog zablude: 1. ako nije htio da sklopi brak uopće, ili sa licem, s kojim je vjenčan, a u prvom slučaju nije znao, da svojim očitovanjem sklapa brak; 2. ako je jedan od supruga već u vrijeme sklapanja braka bio nesposoban, da udovolji bračnoj dužnosti, a drugi suprug to nije znao, niti iz okolnosti znati mogao; 3. ako je jedan suprug bio osudjen zbog zločina ili zbog prestupa iz koristoljublja, a drugi za to nije znao, ako se ujedno s razlogom može pretpostaviti, da on u tom slučaju ne bi bio stupio u brak; 4. ako je vjerenica pri sklapanju braka već od drugoga bila noseća, a vjerenik za to nije znao; 5. ako se mrtvim proglašeni suprug poslije sklapanja braka javi, a novi supruzi pri sklapanju braka nisu znali, da je na životu; 6. ako je jedan suprug već u vrijeme sklapanja braka trpio od neizliječive ili priljepčive bolesti, a drugi za to nije znao.

Zbog prevare može se brak pobijati, ako se zavedenje u zabludu odnosi na važna lična svojstva drugoga supruga, te je hotimice od njega samoga ili sa njegovim znanjem od trećega prouzrokovana, osim ako se može s razlogom pretpostaviti, da bi zavedeni suprug i bez ovoga zavedenja u zabludu bio sklopio brak.

Ako je u vrijeme sklapanja braka samo jedan suprug pripadao evangeličkoj vjeri, onda može on ili njegov zakoniti zastupnik pobijati brak, ako je u isto vrijeme drugi suprug bio član nepriznate vjerske zajednice. Pravo pobijanja prestaje prelazom supruga na jednu priznatu vjeru.

Drugi su razlozi za pobijanje isključeni.

Pravo na pobojnu tužbu zastaruje za godinu dana, pošto je privatni tužitelj doznao za razlog pobijanja ili pošto je prestao utjecaj prijetnje, ali u svakom slučaju nakon isteka deset godina poslije sklapanja braka.

Pobijanje je isključeno, ako je manisani nedostatak potrebitim očitovanjem, promjenom prilika, istekom vremena, valjanom odustajom onoga, koji ima pravo pobijanja, razrješenjem braka ili inače uklonjen, ili se ima smatrati uklonjenim (§ 38.).

Pravo na pobijanje ne prelazi niti aktivno niti pasivno na nasljednike. No redovito započeti i nastavljeni parbeni postupak može se dalje nastaviti i proti nasljednicima tužitelja, ako o proglašenju braka nevaljanim ovisi rješenje imovinsko-pravnih pitanja (§ 39.).

§§ 38. i 39. važe i kod parnica radi nevaljanosti braka (§§ 25.—27.).

Svaki brak ima trajna pravna dejstva, dok ne bude proglašen nevaljanim. Ako je brak iz ma koga razloga proglašen nevaljanim, osuda ima dejstva samo za budućnost. No i za budućnost smatraju se djeca, rodjena ili

začeta u takvom braku, zakonitom, bez obzira na dobru ili zlu vjeru njihovih roditelja. U imovinsko-pravnom i ličnom pogledu ima proglašenje braka ništetnim posljedice, koje mu pripisuju državni zakoni.

Brak se razrješuje: 1. dokazanom smrću jednoga supruga, 2. pravomoćnom osudom nadležnoga suda, kojom je brak proglašen nevaljanim, razvedenim ili inače razriješenim. — Ako je jedan suprug zbog nestanka mrtvim proglašen, može preostali suprug samo onda sklopiti valjano novi brak, ako je predjašnji brak istodobno sa proglašenjem mrtvim, ili u posebnom postupku sudbeno razriješen. Osudi o razrješenju braka ima u tom slučaju služiti kao podloga rješenje državnoga suda o proglašenju mrtvim.

Razlozi za razvod braka[2]): 1. preljub, bludnost, proti naravi i dvobračje; 2. zlobno ostavljanje; 3. rad o glavi i teška zlostava; 4. ako je jedan suprug poslije sklopljenja braka osudjen na smrt ili na kaznu tamnice od najmanje pet godina, osim ako je zločin počinjen prije sklopljenja braka, a drugi je suprug za to znao.

Osim toga brak može biti razveden na zahtjev jednoga od supruga, ako drugi suprug: a) bračne dužnosti, izuzev slučajeve gore pod 1—3, hotimice teško povrijedi; b) dijete, koje pripada porodici, navede ili pokuša navesti na izvršenje kakvoga kažnjivoga djela ili na nemoralan život; c) nepopravljivo vodi nemoralan život; d) poslije sklapanja braka bude osudjen na kaznu tamnice ispod 5 godina ili na kaznu zatvora zbog prestupa, počinjenoga iz koristoljublja. — U ovim slučajevima može biti brak razveden samo onda, ako se je sud, pošto je brižljivo ocijenio individualnost i životne okolnosti supruga, uvjerio, da je bračni odnošaj uslijed kojega od nabrojenih razloga tako poremećen, da je dalja zajednica života za tražioca razvoda nepodnošljiva (§ 48. rast. 2.).

Koji je bio sporazuman sa griješkom svoga supruga, ili je bio sukrivac u njoj, ne može tražiti razvod braka. — Okolnost, da i proti suprugu, koji traži razvod, predleži razlog za razvod, ne isključuje njegovo pravo na tužbu.

Pravo na tužbu utrnjuje, ako je suprug griješku oprostio. Ovo može uslijediti i tečajem parnice. — Oprost usljedjuje izjavom naprama suprugu ili konkludentnim činima (propuštajima) i odnosi se samo na griješke, učinjene u prošlosti. — Istovjetni razlog za razvod može se usprkos oproštenja oživotvoriti protutužbom ili prigovorom (§ 50.).

Tužbeni zahtjev zastaruje po isteku šest mjeseci, pošto je na tužbu ovlaštena stranka doznala razlog za razvod, a bez obzira na znanje po isteku deset godina od nastanka razloga za razvod. Taj rok od šest mjeseci, kako za supruga tako i za njegovoga zakonitoga zastupnika ,ne teče, doklegod su oni silom spriječeni, da podnesu tužbu, odnosno doklegod je prvi spriječen djelatnom nesposobnošću. — Ovaj propis ne važi za prigovore i protutužbe iz istovjetnoga razloga za razvod braka, niti za protutužbe iz kojega drugoga razloga za razvod, ako je tužbeni zahtjev tuženoga bio zastario u

2) Ovi su preuzeti iz madjarskoga bračnoga zakona (zak. čl. XXXI.:1094.), jer pretežni dio evangelika u Bosni i Hercegovini potiče iz Madjarske.

vrijeme, kada je nastao razlog, na temelju kojega se tuži na razvod. — Činjenice, na kojima se zbog zastare ili oproštenja ne može temeljiti tužba na razvod, mogu se navesti, da se podupre tužba na razvod, koja se temelji na drugim činjenicama.

U osudi o razvodu ima se suprug, po čijoj je krivnji brak razveden, krivim proglasiti. — Ako je razvod braka uslijed protutužbe izrečen zbog krivnje obaju supruga, onda sud proglašuje krivim oba supruga.

Suprug, koji je ograničen u svojoj djelatnoj sposobnosti, u parnici radi razvoda braka je parbeno sposoban. — U ime duševno bolesnoga supruga može zakoniti zastupnik po ovlaštenju starateljske vlasti tražiti razvod braka. Starateljska vlast može dati ovlaštenje samo onda, ako očiti interes duševno bolesnoga supruga zahtijeva razvod braka.

Brak prestaju onim danom, kada osuda o razvodu postane pravnosnažnom.

Sud ima da odluči u osudi o razvodu i o tome, kome će se dodijeliti i tko će uzdržavati zajedničku maloljetnu djecu. — Ako roditelji nisu ništa drugo utanačili, onda ostaju djeca do svoje sedme godine života kod matere, a poslije se povjeravaju staranju nedužnog supruga, a ako su oba supruga krivim proglašena, muška djeca se povjeravaju staranju oca, a ženska matere. — No sud može, obzirom na krivnju i druge lične okolnosti roditelja u očitom interesu djece odrediti i drugačije, nego što su roditelji ugovorili i nego li je gore navedeno kao propisano, što više, sud može dijete povjeriti i staranju treće osobe.

Ako sud nadje, da su činjenice, ustanovljene u parnici, nedostatne, da se odluči o dodjeljenju i uzdržavanju djece, onda ne će u tom pogledu donijeti rješenja, nego će spise ustupiti na rješenje starateljskoj vlasti. — Ako je sud u osudi o razvodu odlučio o dodjeljenju i uzdržavanju djece, no odluka zbog promijenjenih okolnosti više ne odgovara interesu djece, onda može starateljska vlast da odredi drukčije, nego što je odredjeno u osudi.

P r i v r e m e n u r a s t a v u o d s t o l a i p o s t e l j e mora sud tečajem parnice po prijedlogu jednoga ili drugoga supruga odrediti. (To vrijedi i kod pobojnih i ništovnih parnica). — Kada se tuži radi preljuba, bludnosti proti naravi, zbog rada o glavi ili teške zlostave i sudbenoga kažnjavanja sa najmanje 5 godina teške tamnice, sud u svrhu pokušaja izmirenja po pravilu odredjuje rastavu supruga od stola i postelje. Ovo se može samo onda propustiti, ako uopće nema izgleda, da će se supruzi izmiriti. U slučajevima § 48. mora se uvijek odrediti rastava od stola i postelje. — Trajanje rastave od stola i postelje ne može se odrediti ispod šest mjeseci, niti iznad jedne godine, a ne može se ni ponovno narediti, osim ako stranke drukčije sporazumno predlože. — Ako supruzi tečajem rastave od stola i postelje opet uspostave bračnu zajednicu, onda se razrješenje braka ne može više tražiti iz onoga razloga, koji je u ovoj parnici upotrijebljen. — U slučaju rastave od stola i postelje sud privremeno odredjuje i kome će se dodijeliti djeca. Ona roditeljska stranka, čijem staranju dijete nije povjereno, može se ipak s njime sastajati i nadzirati njegov odgoj. Način sastajanja ustanovljuje u

slučaju potrebe starateljska vlast, koja može sastajanje u očitom interesu djeteta i isključiti.

Svaki pravnosnažno razvedeni suprug evangeličke vjere može po propisima ovoga štatuta sklopiti novi brak, u koliko nije u osudi zabranjeno sklapanje braka uopće, ili sa izvjesnim licima.[3])

Mjesto razvoda braka mogu stranke zaključiti s p o r a z u m n u, ili tužbom tražiti kod suda s u d s k u r a s t a v u. Djelatno sposobni supruzi mogu sporazumno bez daljih uslove privremeno rastavljeno živjeti, čim su se sporazumjeli o imovinsko-pravnim zahtjevima i o staranju oko djece. U pogledu maloljetne djece mora starateljska vlast da odobri sporazum. — Za sporazumnu rastavu, koja ima da traje kroz čitav život jednoga od supruga, treba dozvola nadležnoga bračnoga suda. Isto važi, ako se supruzi doduše slažu u pogledu rastave, ali ne u pogledu staranja oko djece ili u pogledu imovinsko-pravnih zahtjeva. Privremenu rastavu za vrijeme parnice, mora sud i ovdje na prijedlog odrediti.

R a z l o z i z a s u d s k u r a s t a v u jesu: svi razlozi za razvod braka, ozbiljne razmirice izmedju supruga ili sa pripadnicima porodice, znatna razlika u obrazovanju ili u ličnim svojstvima supruga, temeljita nesavladiva odvratnost prema suprugu.

Ustanove kod razvodne parnice: u pogledu razloga iz § 48. rast. 2., u pogledu utrnuća prava na tužbu, proglašenja krivim, iznimne parbene sposobnosti, dodjeljivanja i uzdržavanja djece, rastave od stola i postelje, — vrijede i u parnici za rastavu.

Ako se tuži za rastavu, onda sud može razvod braka samo u onom slučaju izreći, ako se zahtjev na rastavu prije dokončanja prvomolbenoga postupka zbog predležećega razloga za razvod promijeni u zahtjev na razvod braka.

Rastava na sudsku tužbu može se izreći ili na neizvjesno, ili na izvjesno vrijeme, u oba slučaja najdulje na tri godine. U osudi ima se označiti trajanje rastave. Ako nije uslijedilo ponovno sjedinjenje supruga po isteku trogodišnjega ili kraćega trajanja rastave, onda se može tužiti za ponovnu rastavu ili na sjedinjenje ili, ako postoje zakonski razlozi, na razvod braka. — Ako je razlog za rastavu ujedno i zakonski razlog za razvod braka i ako je suprug mjesto za razvod tužio samo za rastavu, onda u ovom slučaju ne vrijedi gornji propis o početku zastare. Šestomjesečni rok zastare počinje danom poslije isteka roka, ustanovljenoga u osudi o rastavi.

R a s t a v o m s u p r u g a ukida se samo dužnost kućne i bračne zajednice. — U ostalom i dalje traju dejstva valjanoga braka. U pogledu djece i uzdržavanja važe propisi, sadržani u odsjeku o razvodu braka. — Samovlasni supruzi mogu u svako doba bez daljih formalnosti opet uspostaviti zajednicu, no ovo moraju prijaviti bračnomu sudu. — Djeca, rodjena od

---

[3]) Sa osobom, s kojom je počinjen preljub, nije isključen brak, kao što je u madjarskom zakonu, jer je rat doveo do takvih prilika i shvaćanja, koja su skroz različita od onih na koncu XIX. stoljeća, kada je madjarski zakon stvoren. To je već u interesu tolike nezakonite djece.

rastavljene supruge, važe kao zakonita, dokle god zakonito rodjenje ne bude osporeno u smislu zakona.

Glede mješovitih brakova odredjuje IX. otsjek statuta slijedeće:

To je brak izmedju dva lica, od kojih jedno u vrijeme sklapanja braka pripada evangeličkoj vjeri, dok drugo ispovijeda drugu koju priznatu vjeru. Ovakav je brak valjan te važe za njega u pogledu obaju supruga ustanove ovoga IX. otsjeka štatuta, a kao dopuna ustanove ovoga bračnoga štatuta.

Za valjanost mješovitoga braka je dovoljno, da postoje pretpostavke ustanovljene u ovom statutu. — Objavljivanje treba obaviti kod nadležnoga župnika svakoga od vjerenika. Uskraćuje li župnik jednoga vjerenika obavu objavljivanja ili ispostavljenje svjedočbe o tome, onda je dovoljno objavljivanje po župniku drugoga vjerenika. — Uskrata može uslijediti pismenim ili usmenim očitovanjem ili konkludentnim činima župnika. Uskrata usmenim očitovanjem ili konkludentnim činima može se dokazati sudskim ustanovljenjem, ili očitovanjem dvojice vjerodostojnih, za zapažanje sposobnih svjedoka, ovjerovljenim sudbeno ili po javnom bilježniku ili danim u zapisnik sreskoga suda uredovnoga sjedišta župnika, koji je uskratio objavljivanje. — Ustanovljena bezrazložna otsutnost župnika iz uredovnoga sjedišta usprkos dokazane prethodne prijave, da će mu interesenti u izvjesno vrijeme doći radi preduzimanja ili potvrde objavljivanja, važi u dvojbi kao uskrata.

Vjenčanje može obaviti samo župnik jedne stranke. Izbor župnika pristoji vjerenicima. Kod maloljetnika mora zakoniti zastupnik dati svoju privolu za izbor.

U pogledu vjere djeca važe zakonski propisi. Reversi u tom pogledu dani načelnicima ili službenicima koje crkve ili vjerske zajednice, jesu bez važnosti.

Što se nevaljanosti i razvoda braka tiče, to evangelički bračni sud rješava o tužbi evangeličke stranke. Da li neevangelička stranka može poslije proglašenja braka nevaljanim ili poslije razvoda stupiti u novi brak, to se prosudjuje po propisima njezine vjere.

Rastava supruga, izrečena po nadležnom sudu jednoga od supruga, djeluje za obje stranke.

Ako su nadležni bračni sudovi obaju supruga u pogledu proglašenja krivim izrekli protuslovne osude, onda u ovom slučaju odlučuje gradjanski sud, na koji se možda obrati koja stranka.

X. otsjek govori o medjunarodnom bračnom pravu.

U koliko u kojem državnom ugovoru ili u ovom otsjeku nisu postavljene naročite odredbe, vrijedi ovaj statut i za brakove sklopljene u ovoj državi izmedju inozemaca ili jednoga inozemca i jednoga ovozemca. — Pravo inozemaca na sklapanje braka, naročito lična sposobnost, ustanovljuje se u pogledu svakoga vjerenika po njegovom domaćem pravu, ako je ovo strože od ustanova ovoga statuta. Ovo isto vrijedi analogno za ovozemce, koji sklapaju brak u inozemstvu.

Za maloljetne inozemce, koji bez svoje krivnje ne mogu pribaviti privolu zakonitoga zastupnika, potrebnu za sklapanje braka, može ovozemna

staratelјska vlast redovitoga prebivališta inozemca imenovati skrbnika i po saslušanju ovoga podijeliti privolu.

Lica, čija se domovinska pripadnost ne može dokazati, stoje pod propisima ovoga statuta, ako hoće da sklope ili razriješe brak u ovozemstvu.

Inozemci moraju prigodom sklapanja braka u ovozemstvu dokazati, da su udovoljili uslovima svoga domaćega prava, koji su stroži od ovoga statuta, a pod kojima je moguće sklapanje braka. Ovaj dokaz, kao i eventualno potrebni dokaz o tudjem pravu, može se, gdje nije drugo propisano, doprinijeti svjedočbom diplomatskih ili konzularnih zastupnika države, kojoj pripadaju vjerenici, ili drugim dokaznim sredstvom, koje priznaje dovoljnim organ, pred kojim se obavlja sklapanje braka.

Brak, koji se ima sklopiti u ovozemstvu, mora se i u domovini vjerenika objavljivati. — Oblik ovozemnoga sklapanja braka odredjuje se isključivo po ovom statutu, u koliko vlada ne dozvoli sklapanje braka pred diplomatskim ili konzularnim zastupnikom dotične države. — Brak važi u ovozemstvu, ako je sklopljen izmedju ovozemaca, izmedju inozemaca, ili izmedju ovozemca i inozemca u inozemstvu iako u pogledu oblika odgovara zakonima mjesta sklapanja braka.

Učinci braka sklopljenoga u ovozemstvu u pogledu ličnog odnosa supruga medju sobom i prema zajedničkoj djeci, odredjuju se prema ovomu statutu i onda, ako supruzi imaju svoje prebivalište u inozemstvu.

U parnici radi nevaljanosti braka inostranca, sklopljenoga u ovozemstvu, mjerodavni su samo propisi ovoga statuta. — Brak sklopljen izmedju inozemaca u inozemstvu može se samo po propisima mjesta, gdje je sklopljen, nevaljanim proglasiti.

Na razvod braka može se u ovozemstvu radi razvodnih razloga, navedenih u ovom statutu, i onda tužiti, ako domovinsko pravo jednoga supruga razvod braka ili razvodni razlog ne priznaje. Ovo važi i kod mješovitih brakova.

Suprug inostranac, koji stanuje u ovozemstvu, može tužiti u ovozemstvu na razvod braka i na temelju razloga, koji priznaje samo zakon njegove domovine, ako postoji uzajamnost. — Razlog za razvod, koji je nastao u vrijeme, kada je inozemni tužitelj bio podvrgnut drugomu pravu, može samo onda uzeti kao temelj tužbe, ako i po predjašnjem pravu tužiteljevu važi kao razlog za razvod braka.

Ako se u inozemstvu pravnosnažno izreče razvod braka ovozemca, koji stanuje u inozemstvu, onda važi u ovozemstvu u pogledu evangeličkoga supruga i u onom slučaju, ako po ovom statutu ne bi imao temelja.

Tužba na razvod braka, koju u ovozemstvu podnese ovozemac, koji stanuje u inozemstvu, ima se prosudjivati isključivo po ovom sattutu. No ova tužba je dozvoljena samo onda, ako je brak sklopljen u ovozemstvu.

Ove ustanove glede razvoda braka primjenjuju se analogno na rastavu supruga.

Po stupanju na snagu ovoga statuta može se brak nevaljanim proglasiti, razvesti ili rastaviti samo iz razloga navedenih u ovom statutu. No ovo ne važi za parnice, koje su već u toku.

Rokovi odredjeni u ovom statutu za pobijanje braka, ili za razvodnu tužbu, počinju teći tek po stupanju na snagu ovoga statuta, ako parnica prije nije bila u toku.

*

Kako i statut o postupku u bračnim stvarima sadržaje neka materijalno-pravne ustanove te je uopće u tijesnoj vezi sa materijalnim pravom, to moram ukratko navesti sadržaj toga drugoga statuta.

Za pravne stvari, koje imaju za predmet ništetnost ili pobijanje braka, razvod, rastavu, ustanovljenje obstojnosti valjanoga braka, ili uspostavu bračne zajednice, nadležni su evangelički crkveni bračni sudovi, ako je makar jedan od supruga evangeličke vjeroispovijesti, a nisu nadležni državni sudovi. Prva je instancija senioratski sud, a druga i zadnja sud Zemaljske crkve. Prvi rješava u senatu od dva svećenika i jednog laika, a drugi u senatu od tri svećenika i dva laika.

U parnicama radi ništetnosti, pobijanja i razvoda braka mora sudjelovati u obim instancijama branitelj bračne veze.

Nadležan je onaj senioratski sud, u čijem su području supruzi imali svoje zadnje zajedničko prebivalište. — Tužbe proti pripadniku kraljevine Jugoslavije, ako u ovozemstvu nije utemeljena nadležnost po gornjem propisu, mogu se podnijeti ili kod suda nadležnog za tužitelja ili, ako ni za ovaj nije utemeljena ovaka podsudnost, kod senioratskog suda u Sarajevu.

Subsidijarno se primjenjuje gradjanski parbeni postupnik onoga pravnoga područja, kojemu pripada senioratski sud, u koliko je u skladu sa načelima ovoga statuta. Crkveni sudovi se mogu obraćati za pravnu pomoć na državne sudove.

Postupak u bračnim stvarima nije javan, no svaka stranka može zahtijevati, da se trima licima njezinoga povjerenja dozvoli pristup. Sudjelovanje odvjetnika kao zastupnika stranaka je na usmenoj raspravi isključeno.

Parnica radi ništetnosti (nevaljanosti) zameće se na osnovu uredovne prijave ili tužbe interesenata. Sud odredjuje branitelja braka, a predsjedatelj za provedenje pripremnoga postupka jednoga svećenika, koji će istraživati i ustanoviti postojanje ili nepostojanje ništovnoga razloga. Onda se odredjuje rasprava. Predmnjeva je uvijek za valjanost braka.

Prizivni rok za stranke i za branitelja bračne veze iznaša 14 dana (po grpp. za B. i H.).

Ako jedan od supruga prije pravomoćnosti osude umre, onda se ima, ako nasljednici ne stupe u parnicu, dalji postupak od ureda obustaviti i smatrati, kao da parnica nije ni zametnuta.

U osudi, kojom se brak proglašuje ništetnim, mora se uvijek odlučiti i o tome, da li je jedan ili drugi suprug, ili obje stranke, ili nije nijedna skrivila ništetnost braka. — Proti ovakim osudama branitelj braka mora uložiti priziv. Krivim proglašeni suprug mora naknaditi trošak i sudu i branitelju bračne veze i protustranci.

U svrhu postignuća naknadnoga oprosta može se postupak odložiti.

U slučaju mješovitog braka ima se izreka osude o krivnji i o naknadi troška ograničiti na evangeličku stranku.

Privremenu rastavu od stola i postelje i privremeno dodjeljivanje djece usljedjuje bez usmene rasprave. Proti odluci o tom imaju stranke pravo utoka na sud zemaljske crkve.

Pobojna se parnica zameće podnošenjem pobojne tužbe sa strane jednoga supruga, njegovoga zakonitoga zastupnika ili skrbnika. Glede sastava i formalnoga postupka sa tužbom vrijede odredbe gradjanskoga parbenoga postupnika. — Propisi ovoga postupnika o dejstvu priznanja tužbenoga zahtjeva ne će se primjenjivati. Izrečenje oglušne osude proti tuženomu nije dopušteno. Do izrečenja osude može se u svakom stadiju postupka tužba povući. Tužba se smatra natrag uzetom, ako bude suprug, koji je samostalno nastupio kao tužitelj, pozvan, da osobno pristupi, te neopravdano izostane sa ročišta ili uzmene rasprave.

Ovo sve vrijedi i za tužbu na razvod braka, samo mora tužitelj prije podnešenja tužbe zamoliti nadležnoga evangeličkoga svećenika, da preduzme propisana tri pokušaja za izmirenje i o neuspjelim pokušajima priklopiti svećenikovo uvjerenje svojoj tužbi.

Do izrečenja osude u prvoj instanciji može tužena stranka u toku postupka i sa svoje strane da iznese proti tužitelju razloge za razvod.

Ako se u tužbi umjesto razvoda traži samo rastava, onda se ima takodjer postupati po ovim propisima, ali s tom razlikom, da u postupku sve dotle, dok se radi, samo o rastavi, ne sudjeluje branitelj bračne veze. — Ako se u toku postupa za rastavu tužba promijeni tako, da se traži razvod, ima se odmah odrediti branitelj bračne veze i njemu tužba dostaviti. — Ako se tužba u toku usmene rasprave promijeni na razvod, onda se stvar ima povratiti u pripravni postupak.

Branitelj bračne veze mora protiv rješenja, kojim se brak razvodi, uložiti priziv.

Ako se u svrhu ustanovljenja, da izmedju stranaka postoji ili ne postoji brak, ili da je brak u pomanjkanju izvjesnoga ništovnoga razloga valjan, tuži prije prestanka braka, onda su za postupak mjerodavni propisi, koji važe za parnicu radi ništetnosti, ali važe i propisi za pobojnu parnicu, koji se tiču priznanja tužbenoga zahtjeva, oglušne osude, povlačenja tužbe, smatranja tužbe natrag uzetom i parbenih troškova, za koje potonje vrijede propisi gradjanskoga parbenoga postupnika. — Za podnošenje tužbe ovlašteni su i supruzi, a ako se radi o ustanovljenju neopstojnosti braka, odvjetnik zemaljske crkve i svaki, koji dokaže, da ima pravni interes, da brak ne opstoji.

Zahtjev, da se uspostavi bračna zajednica, ima se staviti u formi molbe. — Senioratski sud će narediti provedenje potrebnih izvida po jednom izaslanom svećeniku, a zatim će odlučiti bez usmene rasprave. — Postupak se ravna po postupku u vanparničnim stvarima.

Suprug, koji želi, da se razriješi njegov brak sa suprugom, koji je proglašen mrtvim, mora to molbom zatražiti kod senioratskog suda. Molbi se ima priklopiti rješenje državnoga suda o proglašenju mrtvim. — Senioratski sud odlučuje nakon saslušanja branitelja bračne veze. — Braniteljи bračne veze, kao i stranci, pristoji pravni lijek utoka na sud zemaljske crkve.

Da li optuženik nakon meritornoga oslobodjenja po prvostepenom sudu smije da bude zadržan u istražnom zatvoru do rješenja izjavljene revizije? Tumačenje § 339. od. 2. kp.

Priopćio dr. Bulić Ivan, odvjetnik u Splitu.

Optuženik X je bio stavljen pod optužbu: a) radi zločinstva kažnjiva smrću ili robijom do 20 god.; b) radi zločinstva kažnjiva do 5 godina robije. Radi zločinstva pod a) bio je proti njemu odredjen obavezni itražni zatvor po § 119. od. 2. kp.

Na glavnom pretresu oslobodjen je od krivice za djelo pod a), a za djelo pod b) osudjen na jednu godinu strogoga zatvora, ubrajajući mu u kaznu i istražni zatvor. J. T. je najavio reviziju radi oslobodjenja za zločinstvo pod a). Izvršivši godinu dana, dok još ne bijaše riješeno o reviziji, optuženik je pitao, da u smislu § 339. od. 2. kp. bude pušten na slobodu.

Prvostepeni sud je odbio prijedlog sa obrazloženjem: »I ako je optuženi doista izvršio godinu zatvora, na koju bijaše osudjen, pošto je bio oslobodjen od drugoga zločinstva, za koje je predvidjena kazna smrti, i pošto je drž. tužitelj najavio reviziju, to se ima smatrati, da se optuženik za ovo djelo nalazi u istražnom zatvoru, a pošto je istražni zatvor obavezan, to se odbija prijedlog, da bude pušten na slobodu.«

Drugostepeni — apelacioni sud — odbio je žalbu optuženika s ovim obrazloženjem: »Prema § 399. od. 2. k. p. optuženik, koji je oslobodjen od optužbe i koji se nalazi u istražnom zatvoru, a protiv oslobodjavajuće presude je izjavljena revizija, pušta se u slobodu, osim ako je optužba protiv njega odbijena zbog nenadležnosti, a istražni je zatvor obavezan, i o s i m a k o postoji osnovana bojazan, da će pobjeći. Po tome ovdje ne postoji prvi gore navedeni razlog, zbog kojega bi morao biti uzdržan istražni zatvor, ali postoji drugi razlog, jer s obzirom na težinu kazne i blizinu granice postoji osnovana bojazan, da bi optuženik mogao pobjeći.«

Optuženik, ne imajući daljega pravnoga lijeka, obratio se vrh. drž. tužištvu, da bi pokrenulo postupak na zaštitu zakona zbog povrede § 399. od. 2. k. p. Nu ovome prijedlogu nije od vrhovnoga drž. tužištva udovoljeno, jer da je apelacioni sud pravilno tumačio § 339. od. 2. k. p.

Smatramo potrebnim, da bi ovo pitanje bilo riješeno od vrhovnog suda, jer postoji trostruko tumačenje § 339. od. 2. k. p.:

a) naše, po kojem oslobodjeni optuženik mora da bude pušten iz istražnoga zatvora uvijek, osim jedinoga slučaja, da je tužba bila odbijena zbog nenadležnosti (§ 277.), a i u tom slučaju uvijek, osim ako je obavezan istražni zatvor ili ako postoji bojazan bijega;

b) mišljenje prvostepnoga suda, da se obavezni istražni zatvor nastavlja i nakon odrešujuće presude sve do riješenja revizije;

c) mišljenje drugostepenoga suda, koje odbija mišljenje pod b) ali smatra, da se i poslije odrešujuće presude nastavlja istražni zatvor, ako postoji opasnost bijega.

Koje je od ova tri tumačenja ispravno?

Upozorujemo, da je drugostepeni sud u svojem rješenju neispravno naveo teks tzakona, jer § 339. od. 2. k. p. kaže doslovno, »da optuženik, koji je od optužbe oslobodjen... pušta se, ako je u istražnom zatvoru, u slobodu, izuzevši da je optužba protiv njega odbijena zbog nenadležnosti (§ 277.), a istražni zatvor je obavezan i l i p o s t o j i osnovana bojazan, da će pobjeći«. Potcrtane riječi »ili postoji« zamijenjene su u gornjem rješenju apelacionoga suda sa riječima »i o s i m a k o p o s t o j i«. Tim je izmijenjen i sam tekst zakona i njegov smisao. Po gramatikalnom i logičnom smislu zakonskoga teksta oslobodjeni se optuženik pušta bvijek na slobodu, izuzevši jedini slučaj, da je optužba odbijena zbog nenadležnosti po § 277., a istražni je zatvor obavezan ili postoji bojazan bijega. Apelacioni sud je ovo i l i pretvorio u »i o s i m a k o«, te na taj način od jednoga jedinoga izuzetka stvorio dva izuzetka, i to baš poseban izuzetak u slučaju opasnosti bijega. Nu ne samo što je apelacioni sud netočno citirao tekst zakona, nego je upao u jednu nelogičnost i u jedno očito protuslovlje. Kada apelacioni sud smatra, da u slučaju odrješujuće presude otpada i obavezni istražni zatvor, koji je odredjen obavezno i silom samoga zakona, kako može da ostane na snazi fakultativni zatvor zbog opasnosti bijega? Kada otpada nešto težeg i bezuvjetna, nešto što je silom zakona naredjeno, kako može da u istom slučaju ne otpade nešto lakšega i što nije bezuvjetno od zakona naredjeno?

I ratio legis govori za naše tumačenje. — Opće je zakonsko načelo i pravilo, da istražni zatvor traje što manje i sve su vlasti dužne, da oko toga nastoje. Pritvor i istražni zatvor ukida se čim nestane osnova, sa kojih su odredjeni (§ 129.). Dok je presudni sud izrekao meritornu oslobadjajuću presudu, ima se smatrati, da je taj osnov prestao po kompetentnom meritornom presudjenju u prvom stepenu, jer je ovo presudjenje u pogledu osnovanosti optužbe definitivno, pošto revizija ne obuhvaća meritorni dio i ograničena je na pregled povreda formalnih i materijalnih, te ne može da dira u meritorno rješenje (§ 335.). Prestankom osnova istražnoga zatvora logično je, da odmah prestaje i sam zatvor tim, što je optuženik u prvom stepenu meritorno oslobodjen. Baš zato je u § 339. od 2. k. p. postavljen jedini izuzetak, kada prvostepeni sud nije izrekao meritornu presudu, nego odbio tužbu zbog nenadležnosti po § 277. k. p. U ovom jedinom slučaju ima se optuženik da preda nadležnomu sudu na meritorno presudjenje, pa je logično, da u takovom slučaju istražni zatvor traje i dalje, ako je obvezatan ili ako postoji bojazan bijega. Nu, baš zato je izuzetak §-a 339. od. 2. k. p. ograničen na sami slučaj, gdje je prvi sud izrekao nenadležnost, ali nikako na slučaj meritorna oslobodjenja, te se u ovom slučaju pušta optuženik uvijek i bezuvjetno na slobodu.

Svakako je potrebno, da u ovako spornom pitanju vrhovni državni tužilac potakne jedno načelno rješenje vrhovnoga suda.

Pravosudje

a) Gradjansko

U kojem slučaju može član zadruge raspolagati medju živima svojom imovinom? (K tumačenju § 5. i 55. zadružnog zakona). — Čim je predstavnik obitelji u zadruzi prije sklopljene kupoprodajne pogodbe nadležnoj upravnoj vlasti predao molbu za razlaz svoje zadruge i upis zadružnih nekretnina na svoje ime, postao je tim časom samovlasnikom tih nekretnina pod suspenzivnim uvjetom, da ta molba bude u pozitivnom pravcu riješena. Tim časom mogao je on sa tim nekretninama pod rečenim suspenzivnim uvjetom posve slobodno kao samovlasnik raspolagati.

Rješidba stola sedmorice od 31. kolovoza 1933. br. 4.000

(Osuda kotar. suda u V. od 30. rujna 1933. br. 20.033/gr., osuda banskog stola od 25. svibnja 1932. br. 12.132)

Tužiteljice R. F. B. I. i M. B. sve iz C. tuže Ž. L. iz C. na priznanje prava vlasništva katast. čest. br. 4373 u gr. ul. br. 1232 p. o. C. i ustup u posjed spp. One tvrde, da su glasom gruntovnoga izvatka suvlasnice spomenutih nekretnina u površini 1 jutra i 5 □⁰. Ovu česticu da posjeduje tuženi I. Ž. bez valjanoga pravnoga naslova. Prijeporna čestica da je bila vlasništvo zadruge B. kbr. 189 iz C. te je zadruga bila u gruntovnici upisana kao vlasnica ovih nekretnina u gr. ul. br. 184 p. o. C.

Sada već pokojni F. B. član zadruge B., prodao je god. 1918. ovu česticu tuženomu I. Ž. kao kućegospodar zadruge B. za svotu od 1.200 K. bez privole ostalih pravo glasa imajućih zadrugara, i ako je tom prodajom okrnjena najmanja izmjera zemljišta. Tužiteljice tvrde, da je prema tome ugovor nevaljan i ništetan, jer da je zadruga u vrijeme rečene prodaje imala samo 8 jutara, pa nije ugovor dobio ni propisanu zaporku kotarske oblasti. Prema tome da ovaj ugovor nije sačinjavao valjanu tabularnu ispravu, na temelju koje je tuženi mogao svoje pravo vlasništva na svoje ime prenijeti. Iza toga da je kućegospodar rečene zadruge F. B. dao brisati zadružno svojstvo u gruntovnici, te da je postao samovlasnikom.

Pošto je zatim F. B., kućegospodar zadruge, umro i uslijedilo brisanje zadružnoga svojstva, to je iza njega provedena ostavinska rasprava, nakon čega je tužiteljicama uručena i prijeporna čestica i to sestrama E. B. i F. R. u 3/4 dijela a ženi M. B. u 1/4 dijela uz pravo služosti doživotnoga uživanja na dio F. R. i E. B. za korist majke M. udove B. iz C. — Tužiteljice kao nasljednice F. B., pretstavnika zadruge, ne odobravaju prodaju prijeporne čestice katast. br. 4373 tuženomu I. Ž. za 1.200 K. kao ni ustup u posjed, već taj kupoprodajni ugovor napadaju kao nevaljan i ništetan te traže posjed ove čestice.

Tuženi u svojem odgovoru priznaje navode tužbe, te ističe, da je kućegospodar zadruge F. B. dao brisati zadružno svojstvo u gruntovnici i postao samovlasnikom, pa je prema tome postao i vlasnikom prijeporne čestice. Čim je postao F. B. samovlasnik, odobrio je ovu kupoprodajnu pogodbu, kojom je prodao prijepornu česticu, dok je još bio kućegospodar zadruge kbr. 189 u C. Tim odobrenjem, tvrdi tuženi, da je ukinuta prijašnja kupoprodajna pogodba i postala valjana. Tuženi tvrdi, da je sada pokojni F. B. njemu izjavio, da će brisati zadružno svojstvo upravo radi toga, da može njemu prodati prijepornu česticu, pa da će mu kao samovlasnik izdati pismenu kupoprodajnu pogodbu.

Kotarski sud u V. je sudio po tužbenom zahtjevu, polazeći sa stanovišta, da kupoprodajni ugovor sklopljen u ime zadruge nije bio potvrdjen od strane kotarske oblasti, da se upitnom prodajom ne krnji najmanja izmjera zemljišta, pa da prema tome nije valjana pogodba sklopljena izmedju tužiteljskoga prednika i tužene.

Banski stol pako povodom ništovne žalbe i priziva tuženoga ukinuo je prvosudnu osudu i naložio nadopunu rasprave — naročito, da se ustanovi: Kakovu

je tuženi sklopio kupoprodajnu pogodbu sa sada već pokojnim F. B., da li naime usmenu ili pismenu i kakovoga sadržaja, te kojega je dana F. B. zatražio kod oblasti brisanje zadružnoga svojstva, kada je to dobio, te kojega je dana umro; — nadalje da se ustanovi, koji su bili u vrijeme navedene kupoprodaje članovi bivše zadruge B. kbr. 189 iz C.; — napokon da tuženi pruži dokaz, da je pok. F. B. i nakon što je zatražio razlaz svoje zadruge priznavao, da je prijepornu česticu tuženom prodao i tu kupoprodaju naknadno odobravao, te kada i pred kime je to bilo.

Kotarski sud u V. je nakon provedene nadopune sudio opet po tužbenom zahtjevu. Ovom osudom je utvrdjeno, da je sačinjena pismena kupoprodajna pogodba u mjesecu lipnju god. 1918., koja je isprava negdje izgubljena; dalje da je zahtjev F. B-a za brisanje zadružnoga svojstva i upis njega kao samovlasnika uvažen odlukom kotar. oblasti u V. od 19. rujna 1919. br. 4049 i da je F. B. umro 18. ožujka 1919. — da je dakle prije umro, nego je izdana odluka, kojom je postao samovlasnik; — napokon da su prema izvatku iz pukopopisne listine, u zadruzi B. kbr. 189 iz C. godine 1918. bila tri zadružna člana jedan muški i dvije ženske.

Prvi sud polazi sa stanovišta, da je god. 1918. postojala još zadruga Boričić sa tri člana, pa da pri toj kupoprodaji obzirom na § 10. zakona o zadrugama od 9. svibnja 1889. nije postupano po § 7. provedbene naredbe, da nadležno općinsko poglavarstvo u C. nije izdalo potrebnu uredovnu potvrdu, niti da je obzirom na § 11. z. o. z. postupano po § 8. prov. naredbe, te da nije nadležna kotar. oblast izdala potvrdu, da se gornjom prodajom ne krnji najmanja izmjera zemljišta, od koje potvrde ovisi valjanost samog pravnoga posla, — da po § 5. z. o. z. ne može član zadruge, dok postoji zadružna zajednica raspolagati niti medju živima niti za slučaj smrti dijelom, koji bi ga mogao zapasti iz zadruge prigodom diobe; — da F. B. nije bio vlastan sklopiti takovu pogodbu po općenitim načelima § 442. o. g. z., te da on nije mogao naknadno odobriti kupoprodaju, kad je prije umro, nego je postao samovlasnik. Napokon je kr. kotar. sud u V. utvrdio, da su neki svjedoci posvjedočili, da je ugovor bio sklopljen u ime zadruge, i da je F. B. izjavio, da će se učiniti samovlasnikom, te da će nakon toga sačiniti pismeni ugovor.

Banski stol je odbio tužbeni zahtjev, te tužiteljice osudio na naknadu parbenoga troška od 1998 D. 50 p. i troška ništovne žaobe i priziva od 200 D. i to iz slijedećih razloga:

Neprijeporno je medju strankama, a tužiteljice izrično u zapisniku od 13. listopada 1925. priznavaju, da je njihov prednik B. F. sa tuženim sklopio kupoprodajnu pogodbu glede prijeporne čestice i da je o toj pogodbi sastavljena i pismena isprava od 13. lipna 1918. po već pokojnom bilježniku P. S. Dokazano je, da je tuženi isplatio pravnomu predniku tužiteljica kupovninu od 1100 K, a ostatak od 100 K obvezao se istome isplatiti, kada bude ta čestica na njega gruntovno prenesena. To su potvrdili i svjedoci.

Pobijana osuda prvoga suda smatra, da ova pogodba nema pravne valjanosti, jer da manjkaju uvjeti § 10. i 11. toč. 5. zadr. zak. i § 7. 8. provedb. naredbe. Medjutim po stanju spisa ni ovo ne stoji, premda je ova okolnost za riješenje ove parnice neodlučna. Tužiteljice su naime same doprinijele u zapisniku od 13. listopada 1928. br. 1339/gr. izvadak iz pukopisne listine zadruge B. kbr. 189, po kojem su u toj zadruzi živila tri člana. Pravo glasa u toj zadruzi imali su po § 8. z. o. z. samo M. i F., dočim druga M. pravo glasa nije imala, jer ju je zastupao njezin suprug D.

Pošto je pak M. B. kao svjedok sama iskazala, da je potpisala ispravu o kupoprodaji prijeporne čestice, tada je izvan svake sumnje, da je predležala za kupoprodaju privola većine pravo glasa imajućih članova dana pred općinskim bilježnikom kao organom opć. poglavarstva. Potvrda kotar. oblasti, da se prodajom ne krnji najmanja izmjera zadružnoga zemljišta, je potrebna kod kupoprodajnoga ugovora samo, kada se ugovor predaje na gruntovnu provedbu; sama pako pravna valjanost kupoprodajne pogodbe nije ovisna o toj potvrdi, jer zadruga može i poslije sklopljene kupoprodaje steći nekretnina u tolikoj površini, da se prvobitnom prodajom jedne čestice ne bi krnjila najmanja izmjera zadružnog zemljišta.

No sve ovo nije potrebno kod riješenja ove parnice. Tuženi je naime u zapisniku od 17. kolovoza 1925. br. 10413/gr. doprinesao neprigovorenu odluku kotar. oblasti u V. od 19. rujna 1919. br. 4049, iz koje proizlazi, da je prednik tužiteljica

Ž. F. dne 29. rujna 1917. predao molbu za razlaz zadruge B. kbr. 189. kojoj molbi je tom odlukom udovoljeno, pa su nekretnine te zadruge upisane na istoga B. F. poslije njegove smrti. Tim je dokazano, da je B. F. prodao prijepornu česticu tuženomu god. 1918., kad je već bio godine 1917. predao nadležnoj upravnoj vlasti molbu za razlaz zadruge. Od ovoga časa je bio on vlastan raspolagati sa zadružnom imovinom po svojoj volji (§ 55. z. o z.), pa tako i prodati tuženomu prijepornu česticu, a čim je dokazano, da prednik tužiteljica nije bio u času smrti više vlasnikom ovoga priziva ista osuda preinačena i sudjeno kao u dispozitivnom dijelu ove presude. — Parbeni trošak i trošak pravnog lijeka dosudjen je tuženomu po § 573 grpp.

Stol sedmorice povodom ništovne žaobe i previda tužiteljica je poništio po § 342. i 330. grpp. obje nižestepene osude te prvostepenomu sudu naložio, da raspravu i dokazni postupak popuni u niže navedenom pravcu i dalje po zakonu postupa.

Razlozi: Obzirom na propis § 366. o. g. z. in fine za rješenje ove parnice je od odlučne važnosti, je li pok. B. F. prijepornu česticu katast. br. 4373 upisanu u gr. ul. br. 1232 p. o. C. prodao tuženomu pismenim kupoprodajnim ugovorom od 13. lipnja 1918. u svoje ime u očekivanju, da će postati samovlasnikom zadružnih nekretnina, ili u ime zadruge B. kbr. 189 iz C. kao njezin kućegospodar. U dokaz ove potonje okolnosti pozvali su se tužitelji na svjedoka . dr. P., koji da je tu ispravu vidio, a ipak taj svjedok nije preslušan. Osim toga su tužitelji u zaključnom protuočitovanju od 23. II. 1926. o tom navratili tuženomu i glavnu niječnu jesno uzvraćivu prisegu, o kojoj se tuženi nije očitovao. Napokon nije ni tuženi dovoljno bio poučen, da i on sa svoje strane pruži sva dokazala pa i glavnom prisegom, da je B. F. prijepornu česticu prodao baš u svoje ime, a ne u ime zadruge B. kuće br. 189, iz C.

Rasprava i dokazni postupak o odlučnim činjenicama ostali su dakle tako nepotpuni, da za sada još nije moguće stvar pravedno i po zakonu riješiti. Time je počinjena ništavost u postupku predvidjena u § 339. t. 3. grpp., pa je stoga valjalo obje nižestepene osude ukinuti i odrediti popunjenje kao gore.

Nakon dopune rasprave u pravcu u gornjoj rješidbi stola sedmorice:

Kotar. sud u V. je sudio po tužbenom zahtjevu pod uslovom, da u roku od tri dana iza pravomoćnosti osude jedna od tužiteljica položi domirnu prisegu sadržaja: »Istina je, da je ugovor glede prijeporne čestice br. 4373 upisane u gr. ul. br. 1232 p. o. C. oranica u Benićevim livadama, kojim se prodaje ta čestica tuženomu Ž. I., bio sačinjen u ime zadruge B. kbr. 189, a ne u ime samovlasnika B. F.«

Razlozi: obzirom na propis § 336. o. g. z. in fine za rješenje ove parnice od odlučne je važnosti, da li je pok. B. F. prijepornu česticu prodao tuženomu pismenim kupoprodajnim ugovorom u svoje ime u očekivanju, da će postati samovlasnikom zadružnih nekretnina, ili u ime zadruge B. kuće br. 189 kao njezin kućegospodar. Svjedok K. A., koji je nesumnjiv i nezavržan, odlučno je iskazao, da je pok. B. F. gore navedene nekretnine prodao u ime zadruge kao njezin kućegospodar i za trajanja te iste zadruge, čega se dobro sjeća iz teksta ugovora, a ne u vlastito ime. Bez obzira na ostale u parnici utvrdjene činjenice, pošto su tužiteljice tako pružile za svoje tvrdnje poludokaz, valjalo je prema takovomu ishodu rasprave suditi kao što je u dispozitivnom dijelu rečeno.

Banski Stol povodom žaobe ništovne i priziva tuženika Ž. I. obnašao je žaobu ništovnu kao neosnovanu zabaciti, a priziv otputiti, te potvrditi napadanu osudu prvoga suda, iz ovih razloga:

Za rješenje ove parnice odlučan je iskaz K. A. u savezu sa iskazima preslušanih svjedoka K. M. i B. M., od kojih prvi apodiktički tvrdi, da je pismeni ugovor sklopljen bio u ime zadruge B. F. i tuženoga, a potonja dva svjedoka potvrdjuju, da im se čini, da je pismeni ugovor sklopljen u ime zadruge B. F-a. — Pošto pak taj pismeni ugovor nije imao onih formalnosti, koje propisuje zadružni zakon od 9. V. 1889. u § 10., to je pobijana osuda prvoga suda na zakonu osnovana. Prizivne tegobe tuženoga nisu osnovane, pak je priziv istoga otpućen.

Stol sedmorice je odbacio ništovnu žalbu tuženoga Ž. I., nu povodom njegovoga izvanrednoga previda preinačio je obje suglasne nižestepene osude i

sudio: Tužiteljice R. F., B. E. i B. M. odbijau se sa tužbenim zahtjevom, koji glasi, da im je tuženi Ž. I. dužan priznati pravo vlasništva na čest. katast. br. 4373 oranicu Benković-livada u površini od jednoga jutra 5 hvati, upisanu u gr. ul. br. 1232 p. o. C., te im ju ustupiti u posjed i naknaditi parbeni trošak sve u roku od 14 dana pod prijetnjom ovrhe. — Parbeni se troškovi u sva tri sudska stepena prebijaju.

Razlozi: Nesporno je, da su tužiteljice postale gruntovne vlasnice uparničene čestice na temelju uručbene isprave kao univerzalne baštinice iza dana 18. ožujka 1919. preminuloga im brata B. F.; — da je taj B. F. do vlasništva te čestice došao na temelju odluke kotar. oblasti u V. od 19. rujna 1919. br. 4049, a povodom razlaza njegove zadruge B. kbr. 189 iz C.

Neprigovorenim prepisom te isprave je dokazano, da je taj isti B. F. zahtjev za razlaz zadruge kod nadležne upravne vlasti stavio 29. rujna 1917. i da je baš tim povodom rečena odluka uslijedila. Nesporno je, da je taj isti B. F. usmenom kupoprodajnom pogodbom, o kojoj je sačinjena i pismena isprava 13. lipnja 1918., uparničenu česticu tuženiku za 12.000 K prodao i u posjed predao, te ju on od toga vremena posjeduje i uživa. Pošto ju je dakle prodao u vrijeme, dok zadružno svojstvo u gruntovnici nije bilo brisano, čak prije nego je uslijedila navedena odluka kotar. oblasti o razlazu zadruge, mogao ju je prodati samo u ime zadruge, a ne u svoje ime, pa pošto pri tome nisu obdržavani propisi zadružnoga zakona o otudjenju zadružnih nekretnina, drže tužiteljice, da je ta kupoprodajna pogodba nevaljana i ništetna, a pošto su medjutim one postale gruntovne vlasnice te čestice, traže tužbom priznanje vlasničkoga prava i ustup njezinoga posjeda.

Nižestepeni su sudovi tužbenomu zahtjevu uvjetno udovoljili i uspjeh parnice učinili ovisnim o domirnoj prisezi, dosudjenoj tužiteljicama ili jednoj od njih u pravcu, da se zakune, da je pok. B. F. uparničenu česticu prodao u ime zadruge, a ne u vlastito ime. Nu ne gledeć na to, da je ovakova prisega prema stanju spisa nemoguća i nedopuštena, jer iz iskaza preslušanih svjedoka, naročito iz iskaza svjedoka K. A., čiji bi se iskaz domirnom prisegom tužiteljica imao popuniti, proizlazi, da kod sklapanja kupoprodajne pogodbe niiedna od njih nije bila prisutna, pa da im prema tomu ta okolnost iz vlastitoga opažanja ne može biti poznata, neopravdano je i na zakonu neosnovanu i inače stanovište obiju nižestepenih sudova.

Čim je, kako je gore navedeno, utvrdjeno, da je pok. B. F. prije sklopljene kupoprodajne pogodbe nadležnoj upravnoj vlasti predao molbu za razlaz svoje zadruge i upis zadružnih nekretnina na svoje ime, postao je on tim časom samovlasnikom tih nekretnina pod suspenzivnim uvjetom, da ta molba bude u pozitivnom pravcu riješena. Tim časom je on mogao sa tim nekretninama pod rečenim suspenzivnim uvjetom posve slobodno kao samovlasnik raspolagati.

Posve je dakle neodlučno za izlaz ove parnice, da li je on pri sklapanju kupoprodajne pogodbe sa tuženikom izjavio, da ju sklapa u ime zadruge ili u svoje ime, kad je prema iskazu svih kod pogodbe prisutnih svjedoka nesumnjivo izjavio, da se iz zadruge »vadi« i tim kupca (tuženika) osigurao, da će česticu moći na svoje ime bez zapreke prepisati, i na račun toga gotovo cijelu kupovninu (11.000 K) primio. — Isto je tako neodlučno, da li je odluka, kojom se molbi za razlaz zadruge udovoljuje, uslijedila prije ili nakon sklopljene pogodbe, prije ili nakon smrti prodavoca, te da li je on nakon te uslijedile odluke kupoprodaju odobrio ili nije. Usljedivšom odlukom, kojom se molbi za razlaz zadruge uvodoljuje, ispunjen je samo onaj suspenzivni uvjet, uz koji je po naravnom stanju stvari i kupoprodajna pogodba sklopljena i o kome je posljedak pogodbe ovisio.

Pošto je, dakle prema navedenome u nazočnom slučaju utvrdjeno, da je kupoprodajna pogodba glede uparničene čestice izmedju prednika tužiteljica i tuženika sklopljena nakon predane molbe za razlaz zadruge, pa pošto je toj molbi u cijelosti udovoljeno i prodavaoc samovlasnikom te čestice postao, to se po njemu sklopljena pogodba bez obzira na to, da li ju je sklopio u ime zadruge ili u vlastito ime, ima smatrati perfektnom i valjanom,pa budući da su prema tome nižestepene osude, koje usprkos tako utvrdjenom stanju stvari makar i uvjetno udovoljavaju tužbenomu zahtjevu, utemeljene na krivom tumačenju zakona, valjalo ih je povodom izvanrednog previda tuženikova, jer predleže uvjeti § 335. grpp., preinačiti i suditi kao gore.

Parbeni su se troškovi morali medju strankama u sva tri sudska stepena prebiti, jer je tek pravno pitanje, da li je kupoprodajni ugovor, na kojem tuženik svoj

jači pravni naslov na sticanje vlasničkog prava osniva, pravno valjan ili nije, naknadno utvrdjeno i jer tužiteljice imadu za sebe povoljne dvije nižestepene suglasne osude.

Priopćio dr. Janjanin Pajo, odvjetnik u Vinkovcima.

Odvjetnik može za nasljednike obaviti ostavinsku raspravu.*)

Rješenje stola sedmorice, odjeljenje B, u Zagrebu, od 23. lipnja 1931. (broj nije naveden).

Stol sedmorice, odelenje B v Zagrebu, kot vrhovno sodišče je v zapuščinski stvari po dne 28. marta 1931 umrlem zasebniku v Celju, vsled rekurza dedišča A. J., pekovskega majstora v Celju od 29. aprila 1931 opr. št. RI 71/31—1, s katerim se ni ugodilo njegovemu rekurzu zoper sklep okrajnega sodišča v Celju od 16. aprila 1931. opr. št. AI 96/31—8, ki je zavrnilo predlog A. O. da sme predložiti zapuščinsko razpravo sam, storil **s k l e p**:

Revizejskemu rekurzu se ugodi, pobijani in hkrati prvosodni sklep razveljavi in stvar vrača prvemu sodišču, da u nadaljnjem postopa po zakonu.

R a z l o g i: Rekurzno sodišče je naziranja, da so po določbi § 222 odst. 2 zak o javnih beležnikih le dediči sami upravičeni, upraviti zapuščinsko razpravo, a da ne smejo tega posla poveriti niti odvetnikom. To da se poda ne samo iz čl. 68. pravilnika o izvršbo zak. o javnih beležnikih, temveč tudi iz predpisov §§ 221 odst. 1 in 222 odst. 1. zak. o javnih beležnikih, kojim je povzeti, da spada obravnanje zapuščinskih razprav praviloma v delokrug notarjev kot sodnih poverjenikov.

Revizijski rekurz pobija zadevni sklep rekurznega sodišča kot protizakonit.

Predvsem je vprašanje, dali je revizijski rekurz glede na določbo § 222 odst. 2 zadnji stavek zak. o javnih beležnikih, ki pravi, da zoper odločbe sodišča, izdane po predpisih tega odstavka, ni pravnega leka, sploh dopušten. To vprašanje je potrditi. Kajti cit. določba ima v vidu zgolj ukrepe zapuščinskega sodišča, ki se naštevajo neposredno prej in so formalnega značaja; o so ukrepi, ki gredo za tem, da se že notarju poverjena zapuščinska stvar zopet vrne v svrho, da se oprava zapuščinske razprave prepusti dedičem — odnosno, da se dediči silijo. — da v stavljenom roku propisno izvedejo zapuščinsko razpravo, dočim se ta določba ne nanaša na prvi stavek odstavka druzega, ki ustanavlja pravico dedičev, da smejo pod tem navedenimi pogoji sami opraviti zapuščinsko razpravo. Ni namreč misliti, da bi zakonodajalec zoper morebitne kršitve te važne pravice dedičev s strani zapuščinskega sodišča ne dovolil pravnega leka. Prihajajo naravno v poštev pravna sredstva nespornega postopanja.

Pritrditi pa je revizijskemu rekurzu tudi v stvari sami.

Res se mora iz določb § 221. odst. 1. in 222 odst. 1 zak. o javnih beležnikih zaključiti, da so praviloma notarji kot sodni poverjeniki poklicani, da obravnavajo zapuščinske razprave, toda § 222 odst. 2, leg. cit. statuira baz izjemo od tega pravila v smislu, da smejo dediči, če vsi soglašajo, v roku od 15 dni, ko so bili od sodišča ali notarja obveščeni o zapostnikovi smrti izjaviti sodišču pismeno ali usno, da opravijo sami zapuščinsko razpravo. Iz te zakonske določbe vendar ne izhaja, da bi dedičem pristojala navedena pravica le za primer, da osebno opravijo za posel — in da bi se v to svrho ne smeli posluževati odvetnikov kod pooblaščencev. Z besedo »sami« se gotovo kaj takega ni hotelo izraziti temveč se je z nio le povdarilo, kakor kaže tudi odstavek 1 § 222. zak. o javnih beležnikih, ki govori o izvedenju zapuščinske razprave po sodišču samem, nasprotje napram običajni opravi zapuščinske razprave po notarjih kot sodnih poverenikih. Ni dalje prezreti, da bi postala pravica dedičev z omejitvijo, kakor jo hoče rekurzna stopnja, več ali manj iluzorna, saj je notorično, da so v najredkejših slučajih dediči toliko vešči postavnih predpisov, da bi mogli samo osebno opraviti zapuščinsko razpravo. Ako bi zakonodajalec res mislil na tako omejitev, bi jo na jasen način izrazil, tembolj, ko bi bila izključitev odvetnikov od zastopanja strank pri teh poslih v nasprotju z določbo

*) Priopćujemo ovu rješidbu najvišega suda za područje Slovenije i Dalmacije, jer smo u posljednjem broju priopćili i protivnu rješidbu stola sedmorice, odjeljenje A. u Zagrebu. Op. ur.

§ 20. zak. o advokatih, ki daje temle neomenjeno pravico zastopanja strank v vsch pravnih stvareh in pred vsemi sodišči ter oblastvi.

Povsem tem se tudi čl. 68. pravilnika za izvršitev zakona o javnih beležnikih ne more razumeti tako, kakor ga tolmači pobijani sklep, temveč je omenjeni pravilnik, ki se je moral držati mej zakona, hotel le poseboj naglasiti, da ni trpeti, da bi dediči poverili opravo zapuščinske razprave drugim osebam, seveda v kolikor niso postavno upravičene do zastopanja strank pred sodišči in oblastvi.

Ko pa so sicer pogoji za uporabo določbe § 222 odst. 2. zak. o javnih beležnikih v navzočnem primeru izpolnjeni, je bilo revizijskem rekurzu ugoditi in določiti, kakor v izreku (§ 16. ces. pat. od 9. avgusta 1854. drž. zak. št. 208.).

b) Kazneno

Tumačenje §-a 324. k. z.

Rješidba stola sedmorice, odj. B, u Zagrebu (datum i broj nije naveden)

Naravni sin N. oštećenog B. ukrao je svome naravnomu ocu stanovitu svotu novaca. Protiv N. bila je podignuta optužnica radi krivičnog djela protiv imovine iz §§-a 314. i 316. br. 1. K. z.

Okružni sud u Dubrovniku je proglasio krivim optuženika prama optužnici, ali ga na osnovi propisa § 324. K. z. oslobadja kazne.

Uslijed revizije branitelja optuženikova stol sedmorice, odj. B, izdaje slijedeće rješenje:

Uvažava se revizija, poništava se pobijana presuda, te se u smislu § 346 poslj. rečenica kp. izriče:

Optuženik B. O. K. pk. J. oslobadja se na osnovu § 28. kp. optužbe, da je noću izmedju 18. i 19. travnja 1933. u V. obivši daske na podu, gdje se nalazila sakrivena ručna gvozdena kasa i otvorivši ovu ključem oduzeo na štetu D. Š. M. pok. K. u novcu amerikanskih dolara 1868 i danara 7809 dakle tudjih pokretnih stvari u namjeri, da njihovim prisvajanjem pribavi protipravnu imovinsku korist:

R a z l o z i: Presudni sud pogrješno shvaća propis § 324. reč. I. k. z. Ovaj propis vodi računa o supružničkim dotično rodbinskim odnosima, pak stoga proglasuje nekažnjivost onog učinioca kradje ili utaje ili djela iz § 322. i 323. k. z., koji je sa oštećenim licem u takvom odnosu, ako izmedju njih postoji zajednica života. Kada dakle izmedju pomenutih lica postoji koji od naprijed navedenih odnosa, a k tome i zajednica života, onda se krivični postupak radi djela predvidjenih u § 324. k. z. nema niti da uputi, a ako je došlo do sudjenja, tada se optuženik mora osloboditi od optužbe u smislu § 280. k. p., po kojem se odrješujuća presuda mora izreći i onda, kada ima okolnosti, koje isključuju ili ukidaju kažnjivost optuženikovu. Propis § 281. br. 3. k. p., koji se navodi u dispozitivnom djelu pobijane presude, nije ovdje primjenjiv. Po tom propisu ima se u presudi izreći, na kakvu se kaznu osudjuje optuženik ili se po naredjenju krivičnog zakona oslobadja od kazne. Tu zakon ima u vidu one osobne lake slučajeve, koje on izrično predvidja, gdje se učinilac može osloboditi i od svake kazne (§ 73. od l. k. z.), a takovi su slučajevi predvidjeni u §§ 21. 32, od 2. 131, 139, od 2. 147, od 2. 171, od 2. 181, od 3. 202, 245, od 3. 250, od 4. 292, od 3. 298, 320, od 3. 321, 338, od 2. i t. d. U svim tim slučajevima dolazi do primjene načelo cjelishodnosti kazne i ekonomije kaznenih prestupa, pak stoga zakon ostavlja sudu, da on po svojoj slobodnoj ocjeni s obzira na individualne prilike konkretnog slučaja izreče blažu kaznu ili uopće ne izreče kaznu. Drugčije stoji stvar u više pomenutom § 324. kao u drugim takovim zakonskim propisama (n. pr. §§ 24. odj. 3. 32, od 3. 33, 35, od 3. 130, od 2. 141, od 5. 279 do 3. 304 i t. d. gdje se ne ostavlja sudu, da on po svojoj slobodnoj ocjeni izreče blažu kaznu ili da kažnjavanje uopće izostane, nego se kategorički zabranjuje kažnjavanje (ne će se kazniti), dakle izriče nekažnjivost djela. Kada pak postoji slučaj, kada zakon proglasuje nekažnjivim, onda nema ni izreke o krivici nego se mora izreći presuda u smislu § 280. k. p. Kada n. pr. učinilac uslijed jake razdraženosti, prepasti ili straha prekorači granice nužne obrane, on je nekažnjiv (§ 24, od. 3.), kao što su po § 33. od. 3. nekažnjive pripremne radnje, u koliko se one u naročitom propisu nemaju da kazne i t. d. A tako i u ovom slučaju, za koji u

ostalom revizija s pravom upućuje i na to, da bi se tumačeći zakon, kako tumači prvostepeni sudni sud, došlo do apsurdne posljedice, da se u slučaju, kada ne postoji zajednica života, učinilac bez privatne tužbe ne bi mogao uopće progoniti, dakle ni oglasiti krivim, dok bi se on morao progoniti i oglasiti krivim pa i protiv volje lica ovlaštenog na privatnu tužbu u slučaju, kada izmedju tog lica i učinioca postoji zajednica života dakle kada izmedju njih postoji još intimniji odnos.

Osnovan je dakle istaknuti revizijski razlog § 337. br. 1. b. k. p., pa se je stoga donijelo rješenje u smislu §§ 346. posl. br. 280. k. p.

Priopćio Nr. Niko Koprivica, odvjetnik u Dubrovniku.

c) Pomorsko

O pomorskom agentu.

Rješidba stola sedmorice od 16. lipnja 1933. br. 820.

(Osuda kotar. suda u Sušaku od 23. lipnja 1932. br. 6459 gr., osuda bans. stola od 10. prosinca 1932. br. 30237/32.)

Kotar. kao trgovačko-pomorski sud u Sušaku u parnici tt. A. u S. proti tt. B. pomorska agentura u Sušaku, radi Lit. 12.773.93 spp. udovoljio je u cijelosti zahtjevu tužbe.

Banski stol je odbio tužiteljicu sa tužbom.

Razlozi: U samoj parbenoj stvari tvrdi tužiteljica, da je sa tuženom sklopila pogodbu, prema kojoj je parobrod »Veni« imao njezinu drvnu robu otpremiti iz Rijeke u Valenciju i tamo joj ju izručiti, te je za prevoz uplatila unaprijed vozarinu sa 12.773 Lit. 93 cent., nu u Valenciji uskratio je kapetan parobroda predaju robe, jer da mu tužena nije izručila vozarinu, uslijed česa je ovu morala ponovno platiti, pa traži tužbom od tužene povrat predujmljene joj vozarine u utuženom iznosu. U protuodgovoru opravdava tužiteljica izričito svoj tužbeni zahtjev na naslovu bezrazložnoga obogaćenja, jer je tužena primila unaprijed vozarinu, i izdala police, na osnovu kojih joj roba u mjestu odredišta po krivnji tužene nije izručena. Pretpostava za tužbu o obogaćenju (§ 1431.—1437. ogz.) jest, da je netko iz imovine drugoga stekao imovinsku korist a da zato ne predleži nikoji pravni razlog. Prosvjedom kapetana parobroda »Veni« od 26. ožuika 1927., doprinešenim po samoj tužiteljici, predleži dokazano, da je taj parobrod bio po vlasniku unajmljen J. M-u kao i da je tužena tvrtka bila agent navedenoga najamnika, prema čemu je tužena ovlašteno sklopila sa tužiteljem pogodbu o prevozu robe i preuzela pogodjenu vozarinu, pa nakon što je tužiteljičina roba dne 4. ožujka 1927. ukrcana na parobrod i sa ispravama, na kojima je naročito potvrdjeno, da je vozarina unaprijed plaćena, predana kapetanu parobroda, tužena je kao agent posrednik svoju dužnost vršila, pa u koliko je nakon toga najamni odnos izmedju vlasnika parobroda i tuženičinoga mandanta M-a razriješen, kako to slijedi iz navedenoga prosvjeda i iz pisma od 10. ožujka 1927., ne može to biti od nikojega pravnog učinka za valjanost ranije sklopljene pogodbe izmedju tužiteljice i tužene o prevozu robe ukrcane već dne 4. ožujka 1927., kako se to vidi iz teretnica odnosno polica, koje je tužiteljica doprinijela.

Kako je tužena obračunala vozarinu sa svojim mandantom odnosno ovaj sa vlasnikom parobroda po eventualnom razrješenju uporabne pogodbe, ne spada u ovaj spor, jer se to tužiteljice ne tiče. — Pitanje pako, da li je tužena ispravno izdala police sa svojim potpisom umjesto sa potpisom kapetana parobroda, te da li je tužena uopće skrivila izručenje robe tužiteljici u mjestu odredišta, ne dolazi u obzir, jer je za potraživanje s naslova naknade štete tužbovno pravo tužiteljice zastarilo (§ 1489. ogz.).

Pošto tužiteljica ni ne tvrdi, a niti je dokazala, da je po bludnji vozarinu platila tuženoj, odnosno da ju ova nije bila ovlaštena preuzeti, to tužbi iz naslova bezrazložnog obogaćenja ne ima mjesta, pa je stoga opravdano otpućenje tužbe.

Stol sedmorice je potvrdio osudu banskog stola iz ovih razloga:

Previdna tegoba tužiteljice, da je tužena imala tajni mandat od najamnika broda M-a, pa da takov mandat nema učinka prama njoj kao trećemu licu (§ 1017. ogz.), ne može se uvažiti, kada je tužiteljica sama svojoj tužbi priložila krcatnice, na kojima je tužena potpisana kao agent.

Iz ovoga potpisa tužene je tužiteljica mogla razabrati, da tužena ne postupa u vlastito ime, već u ime mandanta, koji je mogao biti il: vlasnik broda i brodar. Prema tome i iz vozarske pogodbe, koju je tužena sklopila sa tužiteljicom, nastala prava i obveze pripadaju tužiteljici i mandantu t. j. najamniku broda »Veni«, a taj je bio I. M. (§ 1017. ogz.).

Tužiteljici tovar broda nije izručen krivnjom kapetana broda »Veni«, a ovaj odgovara brodaru, a brodar tužiteljici, a tužena kao punovlasnik brodara ne može tužiteljici biti odgovoran za povratak vozarine, koju je od tužiteljice za svoga mandanta opravdano prema ugovoru primila.

Pošto ni pravni naslov tužbovnoga zahtjeva »bezrazložno obogaćenje« na strani tužene ne postoji, kako je to valjano drugostepeni sud obrazložio, to je valjalo uz otpućenje tužiteljičinoga previda pobijanu osudu drugostepenoga suda potvrditi.

Priopćio dr. Rošić Gjuro, sudac u Sušaku.

Društvene vijesti

DA ZA GLAVNU SKUPTINU, koja će biti u četvrtak, dne 22. ožujka t. g., članovi budu unaprijed upućeni o financijskome stanju društva, donašamo ovdje blagajničko izvješće kako za godinu 1932. tako i za godinu 1933. Manji izdaci u godini 1933. prema onima u g. 1932. razjašnjuju se time, što u prošloj (1933.) godini nije društvo, radi pomanjkanja raspoložive gotovine, moglo namiriti sve troškove, tako da je za dio ovih ostalo dužno. Zato se u imovinskom stanju na koncu god. 1933. pokazuje prvi put stavka »Pasiva«.

GODINA 1932.

Ukupni primici u god. 1932.	D	132.353.11
Ukupni izdaci u god. 1932.	„	125.597.90
Blagajnički saldo 31. prosinca 1932.	D	6.755.21

Stanje imovine Pravničkog društva dne 31. prosinca 1932.

Gotovina u blagajni (saldo)	D	6.755.21
Saldo na računu Pošt. štedionice	„	210.09
Prva hrvatska štedionica saldo	„	120.940.—
Prva hrvatska štedionica na računu odrezaka	„	5.030.—
Uložnica Gradske štedionice br. 38079	„	5.102.36
Ukupna imovina 31. prosinca 1932.	D	138.037.65
Uporedivši sa čistom imovinom od 31. prosinca 1931.	„	153.327.09
izlazi manjak ili pad imovine kroz god. 1932.	D	15.289.44

GODINA 1933.

Ukupni primici u god. 1933.	D	95.848.61
Ukupni izdaci u god. 1933.	„	90.491.85
Blagajnički saldo dne 31. prosinca 1933.	D	5.356.76

Imovinsko stanje Pravničkog društva dne 31. prosinca 1933.:

Aktiva:

Gotovina u ruč. blagajni kao gore	D	5.356.76
na računu Pošt. štedionice br. 35515	„	3.849.14
ulož. Grad. štedionice br. 38079	„	5.294.89
Prva hrv. štedionica ra računu glavnice	„	126.010.—
Prva hrv. štedionica na računu odrezaka	„	5.170.—
Ukupna aktiva	D	145.680.79

Pasiva:

Račun tiskare Merkantile za Mjesečnik br. 8	D	6.470.60
Račun tiskare Merkantile za Mjesečnik br. 9—10	„	11.886.20
Račun tiskare Merkantile za Mjesečnik br. 11—12	„	11.886.20
Račun tiskare Merkantile poštarina (18. VIII. 1933.)	„	180.—
Honorari autorima za br. 11—12 »Mjesečnika«	„	3.160.—
Honorar uredniku dru. Edi Lovriću za br. VII—XII.	„	6.750.—
Ukupna pasiva	D	40.333.—

Imovina:	D	145.680.79
Aktiva:	„	40.333.—
Pasiva:		
Čista imovina Pravničkog društva dne 31. prosinca 1933.	D	105.347.79

Uporedjenje imovina god. 1932. i god. 1933.

Čista imovina dne 31. prosinca 1932.	D	138.037.65
Čista imovina dne 31. prosinca 1933.	D	105.347.79
Manjak u god. 1933.	D	32.689.86

Literatura

UVOD U PRAVNE NAUKE. Napisao sveuč. prof. dr. Mihajlo Lanović. Pojedini pravni pojmovi uče se na našim sveučilištima rastepeno kod pojedinih pravnih disciplina, dakle bez potrebne povezanosti, koja bi ih spajala u sistem. To je izazvalo potrebu, da se na naša sveučilišta uvede enciklopedija prava kao posebni ispitni predmet, što je nedavno i učinjeno. Ova pak knjiga prof. Lanovića je učbenik za taj predmet. Ali ona će osim djacima vrlo dobro doći i ostalim pravnicima, intelektualcima pa i drugim gradjanima, jer obradjuje pojmove, s kojima se skoro svaki čitatelj novina dnevno susreće, a da ih ipak potpuno ne razumije. Ova knjiga doprinijeti će tome razumijevanju a i mnogome bistrenju dosad više manje pomućenih pojmova. Dobra je metoda piščeva, da prikazujući pojedina sporna pitanja polaže veću važnost na to, da objektivno izloži razna mišljenja, nego li da uvjeri o vlastitome rješenju, dakle se — kako sam veli u predgovoru — drži načela, da je pravilno postavljanje problema pred slušaocima važnije i od samog ispravnoga rješavanja njegova. Knjiga obuhvaća 443 stranice u 8-ni. Iza pristupa, koji govori o pojmu nauke i o pravu kao nauci, slijede poglavlja o ovim osnovnim pojmovima: pravo, pravna vlast, volja u pravu, pravna rečenica, država, vrela prava, tumačenje prava, pravni odnosi, adresat pravne norme, državno pravo medjunarodno pravo, crkveno pravo, krivično pravo, gradjansko pravo, upravno pravo, procesualno pravo. — Cijena je knjizi D 120, a naručuje se kod nakladnika Jugoslavensko nakladno d. d. Obnova u Zagrebu.

NOVO MEDJUNARODNO PRAVO. — U našoj literaturi nema potpunog sistematskoga prikaza medjunarodnoga prava. Prije rata postojao je prevod Lisztove knjige od prof. Ladislava dra Polića. Ali ona je potpuno zastarjela, jer medjunarodno pravo poslije rata nema gotovo ništa zajedničkoga s onim poslije rata. Ovo pak novo medjunarodno pravo svakim se danom razvija i mijenja, tako da bi za naše prilike bio preveliki luksus napisati takvu knjigu, jer ona, danas izdana, sutra već djelomice ne bi više odgovarala faktičnome stanju. Zato dr. Ilija A. Pržić nije napisao sistem medjunarodnoga prava, nego je pod gornjim naslovom sakupio svoje u »Arhivu« i drugdje objelodanjene rasprave i dodao im još nove monografije kao n. pr. o stalnome sudu medjunarodne pravde, o balkanskim konferencijama, o novom medjunarodnome pravu i druge. Ove monografije daju ipak prilično pregled današnjega medjunarodnoga prava. Pisac je i u ovoj publikaciji pokazao svojstvo preglednoga prikazivanja i lakoga jasnoga stila. Svoju pripadnost mladoj, novoj pravničkoj generaciji kao i samu tu generaciju afirmirao je pisac posvetom knjige svojim drugovima iz Jugoslavenskog udruženja za medjunarodno pravo. Lijepi znak ne samo kolegijalnosti, nego i kolegijalne saradnje i istomišljenosti. — Knjiga opsiže 290 stranica velike 8-ine. Izdanje Gece Kona u Beogradu.

JAVNO TRGOVAČKO DRUŠTVO KAO PRAVNO LICE. — Napisao dr Gjorgje Ž. Mirković, docent pravnog fakulteta sveučilišta u Beogradu. Pisac nastoji ovom raspravom od 84 stranica dokazati, da je javno trgovačko društvo pravno lice, različno od fizičkih lica, koja ga sačinjavaju. Pri tome osvrće se većinom na srpsko zakonodavstvo i na praksu kasacionog i apelacionog suda u Beogradu. I doista, pretežna praksa potonjih sudova potvrdjuje autorovo stanovište, dok je poznato, da većina pravnih pisaca u Hrvatskoj zajedno sa sudskom praksom zastupaju protivno stanovište. Pisac smatra potonje stanovište pogrješnim i tumači, da je ono nastalo pod utjecajem njemačke pravne nauke. Svakako su važni razlozi, kojima pisac pruža svoje stanovište.

DIE VERFASSUNG DER PRIVATEN SCHIEDSGERICHTE insbesondere der Schiedsrichtervertrag. An Hand von Schrifttum und Rechtsprechung dargestellt von Dr. Heinz Weinmann, Wien—Leipzig, Verlag von Hortz Peles. Preis M. 3.80. — Pisac raspravlja opširno o izbranim sudovima. Zanimljivo je medju ostalim, da zastupa stanovište, da izbrani sudac, osim u izvjesnim slučajevima, može od obiju stranaka zahtijevati honorar za svoj rad.

NARODNE IGRE U CRNOJ GORI. — Ovu je raspravu napisao Mićun M. Pavičević za Akademijin zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, pak ju je dao i napose otisnuti.

Svaštice

PRVI USPJEH NOVOGA GRADJANSKOGA PARNIČKOG POSTUPKA. — Danom 1. travnja t. g., a stupanjem na snagu: »Zakonika o sudskom postupku u gradjanskim parnicama« sinulo je našemu pravosudju novo svijetlo sunca, jer je tim danom pokopan »gradjanski parbeni postupnik od 16. rujna 1852.« Tim danom zadan je smrtni udarac vječnim odgadjanjima, suvišnim nadopunama itd., što je sve kočilo redoviti i brzi tok parnica. Bilo je doduše pesimista, koji nisu htjeli vjerovati, da će novi gradjanski parnički postupak doista 1. travnja t. g. stupiti na snagu, jer da nema dovoljno sudaca, da nema prostorija i da nema za to novaca. On je proveden unatoč tih svih prigovora. Posljedak njegove pravne kreposti kroz šest mjeseci t. j. od 1. travnja do 30. rujna o. g. bio je kod okružnog suda u Slav. Požegi ovaj:

Pod oznakom Po (parnica preko 12.000 D) 156 komada. Od toga je meritorno riješeno 92 a ostalo u tečaju 64 komada, dakle je riješeno konačno 58.9%, a ostalo neriješeno 41.1%. Pred vijećem t. j. parnica iznad 30.000 D bilo je 58, od toga dovršeno 38, a ostalo u tečaju 20 ili 65.5% riješenih a 34.5% u tečaju. Prizivnih i rekurznih predmeta bilo je 81, od kojih je konačno riješeno 60, a ostalo u tečaju 21, ili 74.1% riješenih a 25.9% neriješenih t. j. u tečaju.

Bojazan pred novim gr. p. p. bila je neopravdana. Suci, koji su radili u maličnom postupku i po zakonu o smetanju posjeda od 8. svibnja 1890. snašli su se brzo u novom gr. p. p., jer im ustanova § 368. nije bila ništa novoga, nego jedino obzirom na iznos. No čini se, da je i to sretno prebrodjeno. U glavnom što sam imao prilike, da kao predsjednik vijeća do sada vidim, mogu objektivno ustvrditi, da su odvjetnički podnesci: tužbe, odgovori, prizivi, rekurzi, u ogromnoj većini dobri i u skladu s novim gr. p. p. Većih sam pogrešaka (ali u malom broju) opazio kod priziva. Odvjetnici ne odriču se usmene prizivne rasprave, pa se tako katkada i u neznatnim parnicama — jer ne predleži uvjet § 565. gr. p. p. — mora pravna stvar rješavati na usmenoj prizivnoj raspravi, s kojom su skopčani suvišni troškovi, koje nije želila možda ni sama stranka. Nekoji su se prizivi morali odbaciti po § 568. al. 2, jer nema nikakovih ili odredjenih prizivnih prijedloga po § 565. točka 3. U početku nisu nekoji sreski sudovi dostavljali prizive protivniku po § 562., pa su se spisi morali vraćati sreskim sudovima; i tako nije mogao priziv biti odmah meritorno riješen. Što se tiče dostave, koja igra veliku ulogu, vršena je po općinskim

načelstvima u glavnome dobro, jer je pretsjedništvo okružnoga suda u Sl. Požegi, kada je stupio na snagu novi gr. p. p., izdalo upute svim općinskim načelstvima, da dalje upute svoje dostavljače na važnost dostave, a naročito na propise § 306., ako onaj, kome se ima dostaviti, ne zna pisati, da uz njegov rukoznak, te uz potpis dostavljača treba da potpiše dostavnicu i jedan svjedok; da datum dostave treba biti napisan slovima i t. d. Samom poslovanju je velika zapreka kod okružnoga suda u Sl. Požegi, da okružni sud i sreski sud nisu pod istim krovom. Uslijed toga zastupnici stranaka t. j. odvjetnici moraju čekati na vijećanje, izreku presude, što katkada traje i dulje vremena, te se ne mogu udaljiti i otići sreskome sudu, koji je od okružnog udaljen oko ½ klm i time dakako trpe štetu. Tome bi se dalo doskočiti možda na taj način, da se odrede dani za rasprave u parnicama, u kojima su odvjetnici, i to posebni dani kod sreskoga suda, a posebni dani kod okružnoga suda. Tako ne bi bilo za odvjetnike niti štete, te bi opravdani prigovori s njihove strane otpali. Ustanova § 511. je došla do primjene samo pred vijećem u jednom slučaju kroz šest mjeseci. Sporazumna odgoda stranaka, koju ne predvidja § 198. gr. p. p. je bila samo u jednom slučaju.

Ustanova počasnih sudaca nije se pokazala praktičnom, a naročito u slučajevima, ako je počasni sudac prema propisu § 10. imao prvi da glasuje. Imajući sve gore rečeno pred očima, ponovno ističem, da je uspjeh novoga gr. p. p. kod okružnoga suda u Sl. Požegi kroz prvih šest mjeseci bio zadovoljavajući. Samo se treba čuvati starih pogrešaka: suvišnih odgadjanja i prevelike opširnosti.

Slavko Balog, sudac okružnoga suda u Sl. Požegi

HRVAT F. PEREC — IZDAVAČ PRVOGA PRAVNOG ČASOPISA U PLOVDIVU. — Nestor bugarskih slavenofila Stefan S. Bobčev, profesor sofijskoga državnoga sveučilišta i ravnatelj slobodnoga sveučilišta, dugogodišnji urednik »Juridičevskog pregleda« (koji izlazi 34 godine) nesumnjivo je najistaknutiji bugarski, a možda i slavenski pravni povjesnik.

U posljednjem broju svoga časopisa »Juridičeskog pregleda« (knjiga 9.) objelodanjuje S. S. Bobčev svoje uspomene na hrvatskoga pravnika i plovdivskoga odvjetnika F. Perca pod napisom »F. Perec« — prvi izdavač-urednik bugarskoga povremenog pravnog časopisa«.

Bobčev na žalost ne može navesti dovoljno podataka iz Perecova života prije njegova dolaska u Bugarsku (zauzimanjem gosp. inžinira Perca, člana iste te ugledne i razgranjene porodice dobio sam nešto podataka o tom, koje sam objelodanio u »Obzoru«; u Zagrebu boravi i prof. Perc, nadzornik u prosvjetnom odjeljenju banske uprave). Bobčev u početku ističe, da bugarska pravna povijest »tomu Hrvatu i prijatelju Bugarske duguje veoma mnogo«. F. Perec je pionir, može se reći utemeljitelj periodičke pravne književnosti u Bugara.

F. Perec došao je u Bugarsku, čim se počelo uredjivati oblasno pravosudje. Bio je imenovan okružnim (departamentalnim) prokurorom Plovdivskoga glavnog okružnog suda. Poslije istupa iz državne službe posvetio se Perec odvjetničkomu zvanju. Od svog dolaska u Plovdiv (u rujnu 1880.) vidio sam, veli Bobčev, da je Perec bio zaštitnik (odvjetnik) sirotinje, koja je ljubila toga dobroga i plemenitoga čovjeka.

Godine 1880. Perec je osnovao i započeo s izdavanjem časopisa »Zakonovedec«, koji je imao izlaziti tri puta mjesečno. Prvi je broj izišao 1. travnja 1880. Izdavač-urednik je očekivao, da će njegov časopis radosno pozdraviti ne samo pravnici, koji su u sudskoj i upravnoj službi, nego i inteligencija, osobito svećenici, učitelji i dr. U programu prvoga broja govori se o svrsi časopisa. Časopis će tumačiti »sve brojne i raznovrsne grane zakonodavstva, osobito pravila, kojih se drže uredjena ljudska društva. Raspravljat će o pitanjima državnoga i privatnoga medjunarodnoga prava i prema vremenu i prilikama pisat će o organskoj, upravnoj, gradjanskoj, trgovačkoj, poreznoj, seljačkoj nauci i drugim dijelovima pravosudja, jednom riječju raspravljat će o svim pitanjima, koja se tiču javnoga života naroda i to samo sa naučnoga i praktičnoga stanovišta bez ikakve političke težnje«.

Svojim časopisom htio je Perec — a to je osobito važno — da »pomogne otvaranju puta za sastavljanje ozbiljnoga Bugarskog zbornika zakona«.

Za suradnju je zamolio velik broj slavenskih pravnika. U prvim brojevima objelodanjuje Perec okružnice ravnateljstva (današnjeg ministarstva) za pravosudje, članke o sudskoj praksi, izvještaje vrhovnog i okružnih sudova; iznosio je potanke izvještaje o poreznim procesima u stranom svijetu, objelodanjivao je različne projekte zakona (Poljaka F. Przewlockog) itd.

Perec je uspio, veli Bobčev, da svojim časopisom zainteresira ne samo bugarskoga pravnika nego i svakoga bugarskog inteligenta, koji se zanima za javna pitanja; pisao je medju ostalim i Crnogorcima (njih je i branio), koji su bili okrivljeni za ubistvo majke generala Skobeleva, o djelu Srbina Rajkovića, kapetana, bivšega redarstvenog ravnatelja u Plovdivu itd.

Sa sedamnaestim brojem (koncem godine 1881.) morao je list radi financijskih poteškoća da prestane izlaziti.

Bobčev je dolazio u Plovdiv i nekoliko se puta sastajao s F. Percom. Bobčev veli:

»Govorio sam s njim o mnogim pravnim i sudskim pitanjima, koja su me zanimala. Iz svega sam toga zaključio, da je F. Perec veoma verziran (iskusan) u pravnim pitanjima, pri tom iskren, simpatičan, blagodušan, pristupačan i sirotinji, koju je često puta branio besplatno; radi toga je Perec bio veoma popularan u Plovdivu.«

Sredinom godine 1880. Perec se združio s Ivanom Hr. Gešovom i otvorio odvjetničku pisarnicu. Njihova je pisarnica imala veliku klijentelu. Perec i Gešov izdali su pravilan i dobar prijevod »Otomanskog kaznenog zakona« (u prijevodu ih je pomagao i Malej L. Malejev). F. Perec je umro u Plovdivu poslije ujedinjenja južne i sjeverne Bugarske. Nije ostavio nikakvih nasljednika.

Uspomene S. Bobčeva dokazuju, kako bugarska pravna historiografija visoko cijeni rad F. Perca, koji je udario temelj za mnoga kasnija djela pravnoga značaja.

Dr. Ivan Esih.

DA LI SE MOŽE USTANOVITI OČINSTVO POMOĆU ANALIZE KRVI? — I ako je praksa viših sudova u Vojvodini stala na gledište, da liječnička nauka nije pozvana, da ustanovljuje očinstvo pomoću analize krvi, po uzoru inozemnih sudova, napravio je novosadski sreski sud pokušaj analize krvi radi ustanovljenja očinstva, pa je dobio od liječnika higijenskoga zavoda u Novom Sadu zanimljivo mišljenje, koje niže donosimo:

U smislu rješenja sreskoga suda u Novom Sadu odredjena rasprava održana je u hygijenskom zavodu u N. Sadu 16. listopada 1933. u 4 sata poslije podne radi utvrdjenja očinstva kod nezakonitoga djeteta R. M. pomoću odredjivanja krvnih grupa.

U tu svrhu izvadili smo nezakonitomu djetetu R. M. iz prsta ruke nekoliko kapi krvi, R. M. i G. M. po 5 sm krvi iz kubitalne vene te smo isohemaglutinacijom po Landsteineru, pomoću seruma poznatih krvnih grupa (hemotesta) i crvenih krvnih zrnaca poznatih krvnih grupa ustanovili, da po svojstvima krvi:

1. nezakonito dijete R. M. spada u krvnu grupu III/B; 2. R. M. u krvnu grupu I/O; 3. G. M. u krvnu grupu IV/AB.

Prema gledištu savremene nauke krvna grupa jednoga individua je konstitucionalna osobina, koja se temelji na nasljedstvu odredjenih osobina crvenih krvnih zrnaca i krvnog seruma i ne mijenja se tokom čitavoga života. Ipak se utvrdjivanjem krvnih grupa očinstvo nikada ne može sigurno utvrditi, dok se u nekim slučajevima ono može sa sigurnošću isključiti.

Nezakonito dijete R. M. svoju krvnu grupu III/B nije naslijedilo od matere, čija grupa I/O nema osobina djetinje krvne grupe. Prema tome dijete je svoju krvnu grupu moralo naslijediti od oca.

G. M. prema osobinama svoje krvne grupe IV/AB mogao bi biti otac navedenoga djeteta, jer se i u njegovoj krvi nalazi izvjesnih osobina, označenih sa B, koje se nalaze kod djeteta.

Direktnom reakcijom izmedju krvnih crvenih zrnaca djeteta i krvnog seruma R. M. i G. M. također je utvrdjena mogućnost, da je G. M. otac istoga djeteta.

Važno je napomenuti, da otac istoga djeteta osim u krvnoj grupi IV/AB, u kojoj se nalazi G. M., može da se traži i u grupi III/B, t. j. u istoj grupi, u kojoj se nalazi dijete i da u ove dvije krvne grupe, III. i IV. spadaju 15—20% svih ljudi u ovim krajevima (t. j. u Vojvodini).

Na osnovu izloženoga a na traženje sreskoga suda dajemo stručnjačko liječničko mišljenje: da G. M. prema osobinama svoje krvi utvrdjenim isohemaglutima-

cijom po Landsteineru m o ž e d a b u d e otac, što znači, da se za istoga ovim putem ne može dokazati da nije, kao što se ne može dokazati niti da je otac nezakonitog djeteta R. M.

Priopćio dr. F. D u j m o v i ć.

POLOŽAJ JAVNIH BILJEŽNIKA STAVLJENIH NA RASPOLOŽENJE. — Pod ovim naslovom pozabavio se je gosp. dr. Zsitvay Eugen ovim pitanjem u predjašnjem broju »Mjesečnika«, želeći raspravljanje o ovom predmetu osobito obzirom na § 9. zakona o javnim bilježnicima. Cijenim, da glede § 9. br. 9 zakona o javnim bilježnicima ne može postojati nikakovo pitanje. Propis je jasan i dok postoji, mora se vršiti. Osim ovoga svaki javni bilježnik mora nastojati, da država bude jaka, jer u jakoj državi ima mjesta pravnoj svijesti i sigurnosti. Ako je pravna sigurnost osigurana, tada se ne može desiti, da netko izgubi položaj radi neutvrdjenih činjenica. Današnji javni bilježnici u našoj državi djelima dokazuju, da žive žele njezinu jačinu, pa baš stoga zaslužuju zakonsku zaštitu. Pri ovom pitanju ima nešto drugo da se prigovori. Bilo je mnogo novo sistemiziranih javno-bilježničkih mjesta, na koja su reflektirali stari, iskušani javni bilježnici. Koliko je poznato, ova su mjesta pokrili pravnici izvan javno-bilježničkoga staleža. Po postojećim propisima javni bilježnici nemaju pristupa u odvjetništvo i sudstvo, pa je više nego pravedno, da u svome staležu imaju zasluženu prednost. Propisom § 243. zakona o javnim bilježnicima teško su kažnjeni javni bilježnici povredom akuzatornoga načela. Postavljanjem javnih bilježnika na raspoloženje nije se ništa postiglo, niti će se išta realnoga postići. Ako je javni bilježnik počinio koju krivicu, mora snositi i posljedice. Ali ako je on čestit gradjanin i savjestan radenik, ne bi smio svojim položajem biti u neizvjesnosti. Zakonom o javnim bilježnicima nanešeno je mnogo nevolja javnim bilježnicima i javno-bilježničkom staležu, ali nas tješi nada, da će vrijeme i tome naći lijeka, te da će javno bilježništvo postići svoj pravi položaj, koji mu po svemu pripada.

Ivo Stanoš, javni bilježnik u Biogradu n/m.

POZIV

Na temelju §-a 12. društvenih pravila sazivljem u ime Upravnog odbora

REDOVITU GODIŠNJU GLAVNU SKUPŠTINU
Pravničkog društva u Zagrebu

za **četvrtak, dne 22. ožujka 1934. u 6 sati popodne** u dvoranu III. (I. kat) sveučilišta u Zagrebu s ovim

dnevnim redom:

1. Pozdrav predsjednika;
2. Radno i računsko izvješće upravnog odbora te izvješće pregledatelja računa;
3. Izbori: predsjednika i članova upravnog odbora (18), dvojice pregledatelja računa i dvojice zamjenika;
4. Ustanovljenje visine članarine prema §-u 4. pravila;
5. Eventualni prijedlozi članova, u koliko su upravnom odboru podneseni pismeno bar 8 dana prije glavne skupštine (§ 12. pravila).

U Zagrebu, dne 1. III. 1934.

Predsjednik:
Dr. Edo Lovrić v. r.

POZIV

Na temelju §-a 12. društvenih pravila sazivljem u ime Upravnog odbora

REDOVITU GODIŠNJU GLAVNU SKUPŠTINU
Pravničkog društva u Zagrebu

za **četvrtak, dne 22. ožujka 1934. u 6 sati popodne** u dvoranu III. (I. kat) sveučilišta u Zagrebu s ovim

dnevnim redom:

1. Pozdrav predsjednika;
2. Radno i računsko izvješće upravnog odbora te izvješće pregledatelja računa;
3. Izbori: predsjednika i članova upravnog odbora (18), dvojice pregledatelja računa i dvojice zamjenika;
4. Ustanovljenje visine članarine prema §-u 4. pravila;
5. Eventualni prijedlozi članova, u koliko su upravnom odboru podneseni pismeno bar 8 dana prije glavne skupštine (§ 12. pravila).

U Zagrebu, dne 1. III. 1934.

Predsjednik:
Dr. Edo Lovrić v. r.

ČLANOVIMA!

Upravni odbor »Pravničkoga društva u Zagrebu« zaključio je na sjednici od 14. XII. 1933., da predloži glavnoj skupštini, neka godišnji prinos članova javnih činovnika, koji su dosad plaćali D. 30,

povisi počevši od 1. I. 1934. na D. 60 godišnje,

plativih ujedanput ili u dva do tri obroka.

Članski prinos pripadnika **slobodnih zvanja** (odvjetnika, priv. činovnika i t. d.) ostaje kao i dosad D. 120 godišnje. Pretplata odnosno članarina pravnika-djaka i odvjetničkih perovodja ostaje takodjer nepromijenjenom: D. 60 godišnje.

Na gornje povišenje dosadanje članarine od D. 30 na D. 60 godišnje bio je odbor prisiljen činjenicom, da **efektivni izdaci** za samo štampanje i honorare jednoga broja »Mjesečnika« iznose po članu D. 4.50, **tako da je Pravničko društvo na svakoga člana,** koji je plaćao D. 30 godišnje ili D. 2.50 po broju, **moralo nadoplaćivati D. 24 godišnje ili D. 2 mjesečno po broju.** Taj manjak mogao se još nekako podnositi, dok je broj članova sa članarinom od D. 120 bio znatan, ali kako je zadnjih godina taj broj počeo prilično padati, naknadjivanje je postalo nemoguće, a gubitak neizdrživ. Uslijed toga je Pravničko društvo imalo kroz zadnje tri godine stalan manjak, koji je pokrivalo iz pričuva. Ali ne samo da bi bilo neumjesno ove dalje trošiti, nego to nije predbježno ni moguće, budući da su te pričuve (oko D. 100.000 uštede) zaledjene na računu kod Prve hrvatske štedionice.

Pronijeli se glasovi, da će Pravničko društvo obustaviti izdavanje svojega »Mjesečnika«. Ti glasovi ne odgovaraju istini, a obistinili bi se samo onda, kad članovi ne bi htjeli plaćati povišenu članarinu. No bila bi sramota za pravnički stališ na području apelacionoga suda u Zagrebu, kada za ovaj najstariji pravnički list ne bi htio izdati tu svotu, koja pretstavlja apsolutno minimalnu i podnosivu članarinu i kraj koje ostaje »Mjesečnik« još uvijek jednim od najjeftinijih ne samo pravničkih, nego uopće stručnih listova u državi.

Zakašnjenje posljednjih brojeva »Mjesečnika« ima se pripisati pomanjkanju gotovine, ali se nadamo, da će se članovi odazvati odmah ovome pozivu i da će se tako skupiti potrebne gotovine, čime će se osigurati redovito izlaženje »Mjesečnika«, koji s godinom 1934. stupa u 60-to godište.

U Zagrebu, dne 31. prosinca 1933.

PRAVNIČKO DRUŠTVO U ZAGREBU

Tiskara »Merkantile«, Zagreb